

קדימה בברכות

מ"א א' אמר עולא כל הסוגיא. רש"י ותוס' מהרש"ל ומהרש"א. רא"ש סי' כ"ה, חי' הרשב"א באריכות בכל הסוגיא, רבינו יונה, חי' הרא"ה והריטב"א. רמב"ם פ"ח הי"ג ונו"כ, טור סי' רי"א ב"י וב"ח, שו"ע ט"ז מג"א והגר"א, ביאור הלכה ושער הציון. נחלת דוד, אבן האזל פ"ח הי"ג, חי' ראל"מ סי' א'.

שיטת תוס'

א] בתוס' נקטו בדעת רש"י דלעולא באין ב"ש אזלינן בתר חביב, וכן הביא הטור מהסמ"ק, [ועי' לשון המ"ב בהקדמה בריש הסימן דביאר להך שיטה "יכול לברך על איזה שירצה תחלה ומסתמא יברך ממילא על החביב אצלו" וצ"ע מהיכ"ת לפרש כן להך שיטה], ותמה בפר"ח רי"א סק"א דא"כ מה קו' הגמ' במאי פליגי, הא כמו דעולא ס"ל דבאין ב"ש אזלינן בתר חביב, ה"נ ס"ל לל"ב דלר"י אזלינן בתר מין ז'. עוד תמה ברבינו יונה דהא חזינן בדינא דרב יצחק דבאין ב"ש אזלינן בתר המוקדם בתורה, וצ"ל דקרא מיירי בתרווייהו חביבי דרק כה"ג אזלינן בתר מין ז', אולם כ"ז לרבינו שמעיה, אבל התוס' הרי נקטו דרב יצחק מיירי אף באופן דרק המאוחר חביב, וע"ע לקמן בדברי הרא"ש דנאריך בזה.

ב] נחלקו האחרונים לדעת הראשונים דלעולא באין ב"ש אזלינן בתר חביב, מה הדין באופן דתרווייהו שוין בחביבותן האם הדרינן למעלת מין ז' או לא, ועי' מג"א סוף סק"ח [ובמחה"ש שם] דכתב דלפי הסמ"ק דס"ל דאזלינן בתר חביב, בשוין אזלינן בתר מין ז', וכ"כ בס"ק י"ג בכללי הברכות, [אלא דהתם נראה דכתב כן מחמת דעת הרמב"ם], אולם עי' מ"ב ס"ק כ"ז דלדעת הגר"א בכה"ג יברך על איזה שירצה, ולכאז' יש להוכיח כהגר"א, מהא דהרשב"א הק' על שיטה זו מפלוגתא דב"ש וב"ה לענין קדימת יין ושמן, וצ"ב אמאי לא תי' דפליגי בגוונא דליכא מעלת חביב דאיכא דיני קדימה ופליגי מה קודם, וע"כ דכל שאין ב"ש ליכא כלל דין קדימה, חוץ ממעלת חביב, [ועי' להלן אות ח' דיש קצת ראייה מתוס' דפליגי בזה], אולם צ"ע דבלשון השו"ע בסעיף ו' משמע להדי' דיש מעלה למין ז' גם באין ב"ש, ועי' להלן בדברי הרא"ש אות ו' תי' בזה.

ובעיקר דברי המג"א צ"ע הסברא בזה, דכיון דר"י ס"ל דמין ז' עדיף על חביב, ממילא גם באין ב"ש ראוי דמין ז' יהא קודם לחביב, ועי' חי' ראל"מ סי' א' אות ב' באריכות.

ג] בעיקר דברי התוס', עי' בשעה"צ סק"ה דהביא דברי המג"א דאעפ"י דבב"ש מין ז' עדיף על שלם, מ"מ שלם עדיף על חביב, ומסתפק השעה"צ באין ב"ש ויש שלם כנגד חביב או כנגד מין ז', מי אמרי' כיון דקיי"ל כהשיטות דבאין ב"ש חביב עדיף על מין ז', כ"ש דשלם עדיף על מין ז', דהא שלם עדיף על חביב, או"ד דחביב עדיף על שלם, דכיון דבאין ב"ש חביב עדיף ממין ז' ומין ז' עדיף על שלם, ממילא כ"ש דחביב עדיף על שלם, והביא דבדה"ח פסק דשלם עדיף, ונראה דצדדי הספק תלוי במה דיש לדון בטעמא דתוס' דחביב קודם, אם הוא משום דבכה"ג אלים מעלת חביב, או"ד דבאין ב"ש מין ז' גרע, ולכך החביב עדיף, דאם טעמא דתוס' דכה"ג אלים מעלת חביב, ממילא כמו דעדיף על מין ז' עדיף נמי על שלם, אבל אי נימא דבאין ב"ש מין ז' גרע, ממילא שלם עדיף אף על חביב, [ועי' להלן אות ו' קצת ראייה מתוס'].

ד] תוס' הביאו מהבה"ג דבופה"ע קודם לבופה"א, וביארו דכ"ז לל"ב, והיינו דמהא דס"ל לעולא דליכא דין קדימה באין ברכותיהן שוין, ע"כ דאין דין להקדים ברכת העץ, וצ"ב קצת הסברא בזה, דכיון דחזינן דאף לעולא ברכת העץ קודם לשהכל, וא"כ מהיכ"ת דלא יקדום על בופה"א, וי"ל.

ובעיקר דבריהם צ"ב, כיון דלעולא בופה"ע אינו קודם לבופה"א, א"כ מנ"ל דאידך מ"ד פליג עליה. והר"י קוסובסקי שליט"א ביאר בזה, דחלוק הנידון בגוונא דב"ש מהנידון בגוונא דאין ב"ש, דלענין ב"ש יסוד הדין להקדים את החשוב כדי שלא יפטור האיננו חשוב את החשוב, ובזה פליגי מה חשוב טפי מין ז' או חביב, [ומה"ט כתב הרשב"א דבלא נתכוין להדי' אין נפטר החשוב ע"י האיננו חשוב, ומשמע דלכחילה אין ראוי שיפטור האיננו חשוב לחשוב], אולם באין ב"ש הוי דין להקדים את הברכה היותר חשובה, ומה"ט יש דין להקדים בופה"א לשהכל דברכה מבוררת עדיפא, וס"ל לעולא דאעפ"י דבב"ש יש דין להקדים מין ז', מ"מ כ"ז משום דהוא חשוב מחמת עצמו, אבל אין שום מעלה בברכתו, ולכך ס"ל דבאין ב"ש ליכא שום מעלה למין ז', משא"כ חביב דיש גם מעלה בברכתו, ול"ב ס"ל דגם באין ב"ש יש דין להקדים ולברך על החשוב יותר, וכיון דס"ל לר"י דמין ז' עדיף מחביב, צריך להקדימו.

והנה עי' לשון רש"י ל"ט א' ד"ה ומלגלג דביאר דהא דתקנו ברכה מבוררת לפירות הארץ, ולא סגי בשהכל כמו בדברים שאין גידולם מן הארץ, כיון דפירות הארץ חשובים טפי, ולפי"ז מסתברא דה"ה לגבי בופה"ע, אף דאינו חשוב טפי מבופה"א, דהא בופה"א נמי הוי ברכה מבוררת, מ"מ מהא גופא דתקנו להו ברכה בפנ"ע, חזינן דפירות העץ הוו חשיבי טפי מפירות הארץ.

ולפי"ז א"ש דברי התוס' דלעולא דבאין ב"ש אזלינן בתר חשיבות הברכה, שפיר י"ל דאין בופה"ע חשוב טפי מבופה"א, דהא בופה"א נמי הוי ברכה מבוררת, אבל לל"ב דאף באין ב"ש יש דין לברך על החשוב יותר, בודאי דבופה"ע חשיב טפי מבופה"א, וראיה ברורה לזה, דהנה בתוס' כתבו דלפי הס"ד דצנון פוטר את הזית, ה"ה דקליות ותפוחים לר"י מברך בופה"א ופוטר את העץ, וכתב מהרש"ל דלפי"ז דברי

הבה"ג משכח"ל כשתרוייהו לאו ממין ז', אבל בקליות ותפוחים מקדים את הקליות, וצ"ע דהא לפי הס"ד דהקליות פוטרם לתפוחים ל"ש בזה כלל דיני קדימה של בופה"ע, וע"כ דהא דבופה"ע קודם אינו משום דהוי ברכה חשובה טפי, אלא דהפרי חשוב טפי, ולכך אף להו"א דצנן פוטר את הזית שייך לדון דין קדימה של הבה"ג, ודו"ק, ע"כ דברי הנ"ל.

ה] בתוס' כתבו דדין הבה"ג יתכן למסקנא וכו", ויש לדון לר"י בתפוח וחיטה, האם מין ז' עדיף או ברכה מבוררת עדיף, ויש להוכיח בפשיטות, דהא למסקנא פליגי באין ב"ש, ותקשי ממנ"פ, אם המין ז' הוי ברכה פרטית הרי בלא"ה עדיף, ולא בעינן למעלת מין ז', ואם המין ז' הוי ברכה כללית הרי החביב קודם, מחמת דברכתו מבוררת, וע"כ דמין ז' עדיף ממברכה המבוררת, ובגוונא דתפוח וחיטה יברך על החיטה, וכל הנידון דהבה"ג הוא בגוונא דתפוח וצנן דליכא מין ז', [ועי' להלן דכ"ה במהרש"ל], אולם לדעת הרא"ש דהבה"ג קאי לעולא, דעולא אתי לאשמועין דאין בופה"א פוטר להעץ, והא דלא פליגי באין ב"ש משום דלעולם זית עדיף כיון דברכתו מבוררת, הרי ודאי דאף בתפוח וחיטה התפוח קודם, דאל"כ נימא דר"י ורבנן פליגי בכה"ג, אע"כ דברכה מבוררת עדיף ממין ז'.

ו] עוד כתבו בתוס' דדין הבה"ג תלוי בפלוגתא דר"י ורבנן, ובפשוטו כוונתם דמשמע בגמ' דלמ"ד דפליגי באין ב"ש, פלוגתיהו מיירי בצנן וזית, דרבנן ס"ל דחביב עדיף על ברכה מבוררת, אולם נראה דאף אי נימא דמיירי בתפוח וחיטה, [דעל כה"ג אמרו רבנן דתפוח עדיף משום דחביב] מ"מ יש להוכיח מרבנן דס"ל דזית וצנן יברך על הצנן, [אף דהזית ברכתו בופה"ע ומבורר טפי מהחיטה], דכיון דחזינן דלר"י מין ז' עדיף על בופה"ע, [וכדהוכחנו לעיל דע"כ הנפק"מ בגוונא דתפוח וחיטה], א"כ לרבנן דחביב עדיף על מין ז', כ"ש דעדיף על בופה"ע, [ולפי"ז מוכרח דיסוד הדין דחביב עדיף, משום דהאלימו לחביב, ולכך שייך למיעבד ק"ו, אבל אי נימא דרבנן גרעו למין ז', א"כ ממילא ראוי דבופה"ע יהא עדיף על חביב ומין ז'].

אולם עדיין צ"ב, כיון דאף למסקנא, מדרבנן מוכח דלא כבה"ג, א"כ מהיכ"ת דר"י פליג על רבנן אף בהאי מילתא, הא י"ל דבאמת הזית קודם משום דהוא ממין ז', ומהיכ"ת דפליגי נמי בעוד נידון אם בופה"ע קודם לבופה"א, ובפשוטו י"ל דעיקר הסברא הוא דבופה"ע קדים כיון דהוא ברכה המבוררת, אלא דבדעת רבנן מוכח דמ"מ חביב עדיף, אבל לר"י דליכא הוכחה דאינו כן, שפיר הדרינן לעיקר הסברא דבופה"ע קדים.

ועוד י"ל דיסוד הנידון אם חביב עדיף או מין ז' עדיף הוא אם אזלינן בתר מעלת הברכה בתורה, או בתר מעלת הפרי לגברא, והרי הסברא דהעץ הוי מבורר טפי הוא רק סברא במעלת הברכה, ולא בחשיבות הפרי, ולכך לר"י דאזיל בתר חשיבות הברכה שפיר י"ל דה"נ כיון דבופה"ע מבורר טפי אזלינן בתריה, אבל לרבנן דאזלי בתר חשיבות הפרי, בודאי דדחביב עדיף על בופה"ע, ואעפ"י דחזינן בל"ק דאעפ"י דר"י ס"ל דמין ז' עדיף, מ"מ באין ב"ש מודה ר"י דחביב עדיף על מין ז', וליכא מעלה דברכה המבוררת,

התם משום דעולא חדית דבאין ב"ש ליכא דיני קדימה, אלא דמ"מ יש מעלה מיוחדת בפרי חביב, אבל לל"ב דאיכא דיני קדימה אף באין ב"ש שפיר י"ל כנ"ל, ועדיין צ"ע בזה הסברא.

[ז] תוס' ד"ה מיתיבי וכו'. ועי' במהרש"א דתמה דלעולא אין בופה"א פוטר להעץ, וכן למסקנא אינו פוטר, ומצינו בזה ג' ישובים. א) במהרש"ל תי' דבאמת אין כוונת תוס' דפוטר אלא דקודם, וחידשו דאף לבה"ג מין ז' עדיף על בופה"ע, וכל דברי הבה"ג מיירי או דשניהם ממין ז' או דשניהם לאו ממין ז', [ולפי"ז צ"ל דרב יצחק אתי לאשמועי' רק בברכותיהן שוין אבל באין ב"ש בופה"ע קדים, אולם בספר ה"ג כתב דקרא דחיטה מיירי במעשה קדירה, ולפי"ז קליות אינו בכלל ז' מינים, וא"כ מהיכ"ת דיקדום לתפוחים, וצ"ע]. ב) עי' ביאור הגר"א סעיף ג' דכתב, דכוונתם דאפשר לפרש דברי הבה"ג אף כעולא, דהא דקאמר עולא דבאין ב"ש כו"ע מודו, היינו דמודו דברכתו בופה"ע, ומשום דאין כוונת הגמ' בגוונא דצנון וזית, דכה"ג בלא"ה מברך על הזית, דבופה"ע קודם, אלא כוונת הגמ' באופן דקליות ותפוחים דכה"ג אף דהמין ז' ברכתו בופה"א, מ"מ מודה ר"י דמברך על התפוח כיון דבופה"ע קדים, וכן הוא להדי' בתוס' רבינו יהודה. ג) בחי' ראמ"ה ביאר דהא דהגמ' דחיק לברייתא ועביד חסורי מחסרא, הוא רק לעולא, אבל לל"ב שפיר י"ל דהברייתא כפשטה דבכל ענין מברך על הצנון ופוטר את הזית, [וי"ל דזהו דהוסיפו התוס' וכ"ש קליות ותפוחים, דקשיא להו כיון דקיי"ל כבה"ג נמצא דלעולם צריך לברך בופה"ע, וע"ז תי' דמשכח"ל בקליות ותפוחים דלר"י צריך להקדים הקליות דמין ז' קדים, ובכה"ג משכח"ל דבופה"א פוטר לבופה"ע], וקו' הגמ' במאי פליגי, הוא על ר"י לשיטתו דס"ל בריש פרקין לעולם מברך בורא מיני דשאים.

[ח] תוס' ד"ה א"ר וכו'. ומבואר בדבריהם דלרש"י דגרס דאמר רב יצחק, כל דינו דרב יצחק קאי רק לר"י, וצ"ב אמאי לא מוקמינן לדרב יצחק בתרווייהו חביבי, ולכך אזלי' בתר המוקדם בפרשה, וכוונת הגמ' להוכיח מדרב יצחק כל"ב, דאל"כ אמאי אזלינן בתר המוקדם, הא אין ברכותיהן שוין, וע"כ דאף באין ברכותיהן שוין איכא דיני קדימה, ולכאול' מוכח מהכא דאף לעולא דבאין ברכותיהן שוין אזלי' בתר החביב, מ"מ בתרווייהו חביבי אזלי' בתר מין ז', ולכך מהא דאזלינן בתר המוקדם בתורה ליכא ראיא כל"ב, דאף ל"ק מודה דכה"ג מין ז' קדים, ומהא דמיייתי ראיא מדרב יצחק, ע"כ דהגמ' ס"ל דרב יצחק חידש דאף באין ברכותיהן שוין, מין ז' עדיף על חביב, וזה שייך רק אליבא דר"י, [אולם יש לדחות דלישנא דגמ' משמע דאתי לבאר טעמו דרב יהודה, ולא רק להוכיח כל"ב].

אולם יש להוכיח קצת להיפוך, דהא פרשו בתוס' דקו' הגמ' במאי פליגי היינו דכל שאינו פוטר אין סברא למעלת ז' מינים, ובפשוטו עולא סבר כקו' הגמ', וא"כ אף בתרווייהו חביבי ליכא מעלה למין ז'.

שיטת הרא"ש

א] עי' ברא"ש דהוכיח מלשון רש"י דמברך על החביב מהא דהוצרך לפרש דאין צנון פוטר הזית, ומאי נפק"מ הא בלא"ה יברך על הזית תחילה, וע"כ דס"ל לרש"י דיברך על החביב לו, וצ"ע דהרא"ש מבאר בהמשך לפי הבה"ג, דעולא קמ"ל דאינו פוטר, וצ"ע דתקשי כנ"ל כיון דברכת הזית מבוררת טפי מברכת הצנון, ממילא לא שייך לאשמועי' דאינו פוטר, דהא בלא"ה הזית קודם, ותי' לי ידידי הרב נועם אלון נ"י, דמסתבר דאי נימא דבופה"א פוטר את הזית, ליכא מעליותא דברכה המבוררת, ודו"ק.

ב] הרא"ש הק' על הבה"ג מדינא דרב יצחק, ותמה במג"א סק"ב דתקשי אף להשי' דס"ל דבאין ב"ש ליכא דין קדימה כלל, ותי' דהיכא דתרווייהו ממין ז' יש דין מעלה להא דאקדמיה קרא, אבל היכא דחד מינייהו לאו ממין ז' ליכא מעלה דאקדמיה קרא, ולכך יברך על איזה שירצה, וכ"כ הט"ז בסק"ג, ובפרמ"ג משבצות סק"ה תמה דא"כ יש ליישב נמי דברי הבה"ג, דרב יצחק קמ"ל דחיטה קודם לתאנה, והבה"ג מיירי בחיטה ותפוח.

ועי' היטב בדרישה דהביא מדברי המהרש"ל כתי' המג"א, והוסיף דבשלמא לבה"ג דאיכא מעלה לברכה המבוררת שפיר תקשי מדינא דרב יצחק, דודאי ברכה המבוררת עדיפא על אקדמיה קרא, אבל להשי' דבאין ב"ש ליכא כלל דיני קדימה, שפיר י"ל דהיכא דתרווייהו ממין ז' איכא מעלה דאקדמיה קרא, אולם דברי הרא"ש עדיין צ"ב דאכתי תקשי לשיטת הסמ"ק דבאין ב"ש אזלינן בתר חביב, דמ"ש מדר"י, ובפרט דמלשון הרא"ש מבואר דאכתי אזיל בדעת רש"י דבאין ב"ש יש דין חביב, וע"ש בדרישה מה דיישב, וצ"ב כוונתו, ובאמת דבמג"א דייק בלשונו ותמה אמאי לא הק' הרא"ש אף להשיטות דיברך על איזה שירצה, אלא דצ"ב דלכאוף קשה לכל השיטות וכדהק' באמת הרבינו יונה.

ועי' בבית מאיר דתי' קו' המג"א דלרש"י דחביב עדיף, איכא לאוקמא לדינא דרב יצחק בתרווייהו חביבי, [ולפי"ז מבואר דחיטה ותאנה, אף באופן דתאנה חביב טפי, מ"מ חיטה קודמת, אולם במג"א בסק"ח מבואר לענין כוסס חיטה דחביב קודם למין ז'], ודבריו צע"ג דהא הרא"ש הביא כן מרבינו שמעיה, ודחאו מהא דפריך על רב המנונא מדרב יצחק, ולא משני דמיירי דתמרי חביבי ליה, ואולי י"ל דס"ל דלענין חיטה ושעורה אזלינן לפי סדר הכתוב בתורה, אף באופן דשעורה חביב טפי, אבל הא דחיטה קודם לתאנה הוא רק באופן דשוו בחביבותן. ולפי"ז א"ש הא דלא הק' המג"א לשיטת הסמ"ק, כיון די"ל כנ"ל, וכל קו' דתקשי אף להרא"ש גופי' דיברך על איזה שירצה.

אולם דברי המג"א עדיין צ"ב, דהא הרא"ש בתחילת דבריו הק' דרבנן סתרי לדרב יצחק, דכיון דמוקדם בתורה קודם לברכה כ"ש דקודם למה שלא כתוב בתורה, ולא תי' דהיכא דאינם ממין ז' גרע, וצ"ל דכל דברי המג"א הוא באין ב"ש דכה"ג כיון דאין פוטר חבירו יש מעלה למין ז' רק בתרווייהו ממין ז', אבל הרא"ש מיירי לעולא דפליגי בב"ש, ובזה שפיר י"ל דכ"ש דקדים על שאינו ממין ז', אף דהוא חביב, וכ"כ

בתפארת שמואל סוף ס"ק י"ד, אל דצ"ב הסברא בזה. [עוד צ"ע על התפא"ש, דהא רש"י הק' לרבנן מדרב יצחק, אף בל"ב דפליגי אף באין ב"ש, ורמז לזה הגר"א בסעיף ה', ואולי כוונת רש"י להק' מאופן דב"ש, ודוחק].

עוד יל"ע לפי המג"א, דכיון דחזינן דאיכא מעלה של מוקדם בקרא, א"כ אמאי אמר עולא דבאין ב"ש ליכא מחלוקת, הא י"ל דפליגי היכא דתרווייהו מין ז', דכה"ג איכא דיני קדימה, דלר"י מין אזלינן בתר המוקדם בתורה, אבל לרבנן דכתב הרא"ש דל"ל דרב יצחק ממילא חביב עדיף.

ואשר יראה בזה דהנה מעלה דחביב יסודו דכל דמברך על דבר חביב הוי ברכה חשובה, וכמו"כ לר"י דמין ז' עדיף יסודו דברכה על מין ז' הוי ברכה חשובה, אולם נראה דבמין ז' יש לדון דמלבד דיש מעלה בברכה [על ז' מינים] איכא נמי מעלה לפרי, דיש דין להחשיב את הז' מינים ע"י שמברך עליהם תחילה, אלא דמסתבר דמעלה דברכה חשובה עדיף טפי על מעלה דיברך על פרי חשוב, ורק באופן דאין לדון מחמת מעלת הברכה יש לדון דעדיין יש להעדיף ולברך קודם על מין ז', ולפי"ז נראה דכל הסברא של המ"א דרק היכא דתרווייהו ממין ז' איכא דיני קדימה, היינו כשאנו באים לדון מחמת מעלת הפרי דהוא ממין ז', דבזה י"ל דרק היכא דיש צירוף ביניהם דתרווייהו ממין ז' יש להקדים את המוקדם בפסוק, אבל באופן דהוי מין שאינו משבעת המינים, נמצא דאין שום צירוף ביניהם והוי כדבר בפנ"ע, [דוגמא לזה הא דאיתא בריש זבחים דמינו מחריב שאינו מינו לא מחריב], אבל כשאנו דנין מחמת מעלת הברכה ודאי דמסתבר דנימא לרב יצחק דכ"ש דמין ז' קודם לפרי שאינו ממין ז', ולפי"ז א"ש סברת התפא"ש, דבשלמא היכא דהו"ב ב"ש דע"כ דס"ל לרבנן דאיכא מעלה בברכה על מין ז', דמה"ט ס"ל דמין ז' עדיף על חביב, [דמעלת הפרי גרע מברכה חשובה וכנ"ל], שפיר הק' הרא"ש דא"כ כ"ש דקודם על שאינו ממין ז', אבל באין ב"ש דליכא דיני קדימה מחמת מעלת הברכה, כיון דאין צירוף ביניהם, בזה י"ל דמ"מ איכא מעלה למין ז' דהפרי חשוב, וע"ז כתב המג"א דדינא דרב יצחק שייך רק בתרווייהו ממין ז', וממילא א"ש הא דלא אמר עולא דפליגי אף באין ב"ש בתרווייהו ממין ז', דכה"ג אף רבנן מודו דליכא מעליותא למין חביב, דהא כה"ג ליכא נידון דקדימה.

ולפי"ז נראה לומר דהא דס"ל לרבנן דחביב עדיף היינו משום דס"ל דליכא מעלה בברכה במין ז', ולכך חביב עדיף, אולם גם רבנן מודו דמ"מ איכא מעלה בפרי דהוא משבעת המינים, וממילא שפיר מסתבר מה דכתבנו לעיל בדעת הבי"מ, דהא דפליגי רבנן אדרב יצחק הוא רק בב"ש, דכה"ג איכא מעלה לברכה מבוררת על פני מין ז' ומוקדם בקרא, אבל היכא דאין ב"ש שפיר מודו לדינא דרב יצחק, [ולפי"ז יוצא דהיכא דברכותיהן שוין ותרווייהו חביבי ליה, איכא מעלה למוקדם בקרא, וצ"ע].

ולפי"ז י"ל כיון דנתבאר דכל טעמו של ר"י הוא משום דיש מעלה בברכה דהוי על מין ז', ממילא לל"ב דפליגי אף באין ב"ש וס"ל דיש צירוף בין הברכות גם כשאין שוין, ממילא ודאי דלר"י דאיכא דיני קדימה בז' המינים, א"כ כ"ש דעדיף מין ז' על שאינו ממין ז', והנה דין הבה"ג דאיכא מעליותא בברכת העץ דהוי ברכה מבוררת, הוא סברא לענין קדימה מדיני הברכה, וממילא ודאי דעדיף על מעלה בפרי דהוא ממין

ז', וממילא לר"י דס"ל דברכה על מין ז' איכא נמי מעלה בברכה, הרי מסתברא דכמו דעדיף על מעלה דחביב ה"ה דעדיף על ברכה המבוררת, אבל לעולא דס"ל דבאין ב"ש ליכא דיני קדימה, ומ"מ איכא מעלה דברכה מבוררת, א"כ ודאי דברכה המבוררת עדיפא על מעלת הפרי דהוא משבעת המינים, ולכך קו' הרא"ש היא רק לפי הבה"ג דבופה"ע הוי ברכה המבוררת, דע"ז שפיר תקשי דברכה מבוררת עדיפא על מוקדם בקרא דהוי רק מעלה בפרי, אבל להרא"ש דס"ל דבופה"ע לא הוי ברכה המבוררת, שפיר י"ל דבאין ב"ש איכא מעלה למין ז' המוקדם בקרא, [אולם כ"ז א"ש הא דלא הק' הרא"ש לנפשי, אבל לרש"י דס"ל דאיכא מעלה דחביב, עדיין תקשי מדרב יצחק, דחזינן דמין ז' עדיף על מוקדם חביב, וצ"ל כתי' הבי"מ, וכדהארכנו לעיל].

ג] אולם דברי הרא"ש עדיין צ"ע לפי דברי הגר"א, דהא הגר"א חולק על תי' המג"א וס"ל דאין חילוק בין תרוייהו ממין ז' להיכא דחד מינייהו ממין ז', וכמו"כ אין לומר כתי' הבי"מ דר"י מיירי בתרוייהו חביבי, דהא המ"ב הוכיח בדעת הגר"א דלפי שיטת הסמ"ק אף בתרוייהו חביבי לא אזלינן בתר מין ז', וא"כ תקשי לשיטת רש"י דסותר למימרא דרב יצחק, וע"כ כב' תירוצי הרא"ש, וא"כ אמאי לא הק' הרא"ש אף על רש"י.

ושמעתי מידידי הרב פנחס זליבנסקי נ"י לתרץ באופן נפלא, דהא זה פשוט דהא דכתוב בתורה דחיטה קודם לשעורה אינו דהפסוק בא לאשמועין דיני קדימה, אלא דהתורה כתבה דיש להם סדר בחשיבותן, ואנן שמעין מינה דכל היכא דאיכא נידון איזה ברכה להקדים אזלינן לפי סדר חשיבותן בתורה, [וראיה לזה דהא מבואר בגמ' דרב יצחק לא אמר כרב חנן כיון דשיעורין הוי אסמכתא בעלמא, וצ"ב דהא ברכת הנהנין נמי הוי אסמכתא בעלמא, וע"כ דאי אתי לשיעורין, היינו דהפסוק בא ללמדינו הך דינא, אבל לרב יצחק קרא אתי לאשמועי' סדר חשיבותן, ויש בזה אף נפק"מ למילי דאו', עי' בחת"ס סוכה ו' א'], וממילא היכא דאין ברכותיהן שוין, לא איכפ"ל דיש להם דיני חשיבות, דהא אין כאן כלל נידון מה להקדים, ולכך ס"ל להגר"א דליכא מעלה אף לחביב, [דמסתבר דיסוד דברי הרא"ש אינו דבאין ב"ש ליכא עדיפות של מין ז' על חביב, אלא דליכא כלל דיני קדימה], ולפי"ז א"ש דלהרא"ש ליכא קו' כלל, אבל לבה"ג שפיר תקשי, דהרי הרא"ש ביאר דודאי לל"ב חזינן דלא כבה"ג, דאל"כ במאי פליגי הא לעולם העץ קודם, [וע"כ צ"ל דל"ב ס"ל דליכא מעליותא לבופה"ע על בופה"א], ודברי הבה"ג אזלי לל"ק, והיינו דל"ק נמי ס"ל דאיכא דיני קדימה באין ברכותיהן שוין, אלא דמ"מ בופה"ע הוי ברכה מבוררת טפי, ולכך אית ביה מעליותא כנגד חביב, דומיא דבופה"א ושהכל, [ופלוגתא דעולא ול"ב אי בופה"ע חשיב מבורר טפי מבופה"א או לא], וא"כ תקשי על הבה"ג דנסתר מדרב יצחק, דחזינן דאיכא מעלה למוקדם בקרא, אף כנגד ברכה המבוררת, ודו"ק היטב בזה.

ד] וע"ע ברעק"א דתי' קו' המג"א דבאמת יש חילוק בין הקו' על הבה"ג לקו' על רש"י, דלפי הבה"ג הקו' היא דלא משכח"ל לעולם לסדר הקדימה של התורה, אבל לרש"י שפיר משכח"ל, דהנה המג"א הביא

מהלבוש דזית בוסר אף דברכתו בופה"א קודם לשעורה, והק' המג"א דא"כ מה הק' הרא"ש על הבה"ג הא משכח"ל בבוסר, וע"ז תי' רעק"א דלבה"ג ודאי דיש להק' דהא בסדר התורה בופה"א קודם, ואין לומר דמיירי בבוסר, דאכתי תקשי אמאי כתבה התורה בגוונא דבוסר בסדר ההפוך, ולא כתבה בפרי גמור ותקדים תאנה לחיטה, אבל להרא"ש דליכא דיני קדימה הרי הקו' היא למאי נפק"מ בסדר התורה, בזה י"ל דנפק"מ בבוסר דברכתו שהנ"ב דכה"ג כיון דב"ש מין ז' קודם, ואף לרש"י דהקו' היא דע"כ מיירי דחיטה חביב מתאנה, וא"כ למאי נפק"מ בסדר הקדימה, הא בלא"ב חביב קודם, וצ"ל דמשכח"ל כנ"ל, כן נראה בכוונת רעק"א.

ובאמת דעד"ז י"ל בעוד אופנים, דהא קמחא דחיטי פסק הרא"ש דברכתו שהנ"ב דזית חי נמי ברכתו שהנ"ב, וכן קמחא דשערי ברכתו שהנ"ב, ודבש תמרים פסק הרא"ש סי' י"ב דברכתו שהנ"ב ומ"מ הוי בכלל שבעת המינים, וא"כ שפיר משכח"ל היכ"ת דיש מעלה לסדר הקדימה של שבעת המינים, אבל לבה"ג שפיר תקשי, דהא קרא דז' מינים סותר לדבריו.

אלא דצ"ע לפי"ז דברי הטור דקרא מיירי בדייסא דברכתו מזונות וקודם ליין כיון דמוקדם בתורה, וקשה דהא באין ב"ש ליכא דיני קדימה, וע"ע להלן בזה.

ה[ה] הרא"ש כתב דלבה"ג קרא דחיטה מיירי בפת דברכתו המוציא ולכך קדים, אבל כוסס חיטה אינו קודם לבופה"ע, ועי' בטור דכתב דלהרא"ש דפליג על הבה"ג וס"ל דבאין ב"ש ליכא דיני קדימה, ממילא כוסס חיטה קודם לזית מדינא דרב יצחק, ובב"י כתב דאף הרא"ש סובר דקרא מיירי במעשה קדירה, וכן פסק בשו"ע בסעיף ה' דבופה"ע קודם לכוסס חיטה, ובביאור הגר"א תמה על הטור דלהרא"ש לשיטתו דליכא דיני קדימה מהיכ"ת דכוסס חיטה יקדום לבופה"ע, ותי' הגר"א דלפי הרא"ש צ"ל כתר"י דקרא מיירי בדייסא, והביא דהרשב"א כתב מטעם אחר דע"כ קרא לא מיירי בכוסס, וכתב דנפק"מ בין הרא"ש לרשב"א אם כוסס חיטין קודם לכוסס שעורין, אלא דדחה דליכא נפק"מ כיון דקיי"ל דכוסס שעורים ברכתו שהנ"ב, [וצע"ג דאכתי נפק"מ בכוסס חיטה וצנון], ומבואר מדבריו דלפי הרשב"א קרא מיירי רק במזנות, אף בברכותיהן שוין, אבל לפי הרא"ש קרא מיירי בתרווייהו, ולענין כוסס חיטין הוי מעלה רק בב"ש, ולענין דייסא הוי מעלה אף באין ב"ש, [וטעמא דמילתא יבואר להלן אות ו'].

והנה הרמ"א בסעיף ד' פסק דארץ קמא קודם לארץ בתרא, ובמג"א סק"ח תמה דממנ"פ אי מיירי בכוסס חיטה א"כ היה לו להשיג בסעיף ה', ואי מיירי בתבשיל א"כ נמצא דשעורה בתרא קודם לזית קמא, כיון דברכתו מזונות, ותי' בתי' הב' [עפ"י ביאור המח"ש] דבאמת מיירי בכוסס חיטה אלא דס"ל כהסמ"ק דבאין ב"ש אזלין לפי חביב, ואי ליכא חביב אזלין בתר מין ז', ומיירי הרמ"א בתרווייהו חביבי, דכה"ג יש מעלת מין ז' ומעלת מוקדם, אבל בסעיף ה' מיירי דאיכא מעלת חביב לבופה"ע, ולכך קודם לכוסס חיטה, ועי' מ"ב ס"ק כ"ז דכתב דהגר"א חולק על המ"א, וס"ל דיברך על איזה שירצה, וכנראה דלפי הגר"א אף בתרווייהו חביבי ליכא מעלה לכוסס, כיון דאין דיני קדימה באין ב"ש, וצ"ע דד' הגר"א

הם בדעת הרא"ש אבל לדעת הסמ"ק דגם באין ב"ש יש דין קדימה של חביב, שפיר י"ל דבתרוייהו חביבי יש דין קדימה של מין ז', ושפיר איכא לאוקמי קרא בכוסס, אולם שו"ר דאינו קושיא כלל, דהגר"א הרי כתב דכ"ה בתר"י, ורבינו יונה ביאר דבריו להדי' לפי השיטות דחביב קודם, וע"כ דהוא מעלה רק בחביב.

ובשער הציון כתב דהמ"א אזיל לשיטתו בסק"ב דבתרוייהו ממין ז' איכא מעלת קדימה, וצ"ע דדבריו שם הם בדעת הרא"ש דליכא דיני קדימה באין ב"ש, וע"ז חידש דמ"מ בתרוייהו ממין ז' איכא מעלת קדימה, אבל להסמ"ק דיש דין קדימה דחביב, אף באין ב"ש, שפיר י"ל דבתרוייהו חביביב איכא מעלת מין ז' אף כנגד דבר שאינו ממין ז', וצ"ע.

[ו] עי' ב"י בשם הגה"מ דתבשיל שיש בו קמח כוסמין ברכתו קודם להגפן, ואע"ג דאינו ממין ז' מ"מ כיון דחשיבי דעבדינן מיני' פת, ברכתו קודמת, ונפסק בסעיף ו', והק' במג"א ס"ק י"ג כיון דלפי הבה"ג צ"ל [בשביל דלא יסתור לרבי יצחק] דקרא דחיטה מיירי במעשה קדירה, א"כ למאי כתבו קרא, הא בלא"ה ברכתו קודמת, והוכיח מזה דכוונת הגה"מ דמה"ט חשיבי ממין ז', וקשה דכ"ז א"ש למג"א דאף באין ב"ש בליכא חביב אזלינן בתר מין ז', אבל לפי הגר"א דליכא כלל מעלה דמין ז' א"כ תקשי ממנ"פ, אי מעלתו משום דהוא בכלל מין ז', הרי באין ב"ש ליתא למעלה זו, ואי נימא דאינו בכלל מין ז' אלא דהוי ברכה חשובה, א"כ תקשי למאי כתבו קרא, ועוד קשה דהגר"א סותר דבריו למה שביאר בסעיף ד' בשם הטור דמעשה קדירה קודם ליין דהוא מבורר טפי וקודם בפסוק, ועוד קשה דהב"י הביא מרבינו פרץ דיין קודם לפירות כיון דהוא ממין ז', והק' הב"י דהא קיי"ל דבאין ב"ש ליכא דיני קדימה.

ונראה לבאר דעיקר סברת הגר"א הוא דחביב דהוא מעלה בברכה שפיר שייך לומר דאף באין ב"ש יש דיני קדימה, אבל המעלה דמין ז', אינו מעלה בברכה, ולכך רק בשוין שייך מעלה דמין ז', וממילא לפי"ז בגוונא דיהא מעלה בברכה למין ז', ודאי דעדיף כמו בב"ש, ולפי"ז א"ש דברי רבינו פרץ דלענין יין כיון דיש לו מעלה בברכה דמפרשים בברכתו את הגפן, ממילא נמצא דיש לו מעלה בברכתו, ולכך קודם לזית, דבזית לא מצינו מעלה בברכתו דהוא ממין ז', דהא ברכתו שוה לתפוח, ולפי"ז א"ש דברי הגר"א דכיון דעביד מיניה פת נמצא דהוי בכלל מין ז', וכיון דברכתו חשובה דיש לו מעלה בברכה, שהרי מזכירים להא דהוא ממין ז', ממילא קודם לשעורה, אבל היכא דאין לו מעלה בברכתו שפיר סובר הגר"א דאין לו דין קדימה על חביב.

עי' ברשב"א דהביא בשם רה"ג דקיי"ל כעולא וכרבנן ורב יצחק מיירי בתרוייהו חביבי, וראיתו דאם מין ז' גרע מחביב שאינו ממין ז', ק"ו דהיכא דתרוייהו ממין ז' דחביב עדיף, וע"כ דרב יצחק מיירי בתרוייהו חביבי, והרשב"א דחה דיש חילוק בין ב"ש לאין ב"ש, וצ"ע כוונתו, ואולי פשיטא ליה דרב יצחק מיירי רק לענין ברכותיהן שוין, וע"ע באבן האזל בזה.

שיטת הרמב"ם

עיי' ברמב"ם פ"ח הי"ג, וב"י פירש דהרמב"ם מפרש לעולא כביאור הרא"ש בדעת הבה"ג דקמ"ל דאינו פוטר לחבירו, וקיי"ל כחכמים, ולכך חביב קודם לעולם, אבל בתרוייהו חביבי אזלינן בתר מין ז', וצ"ב אמאי לא פירש כפשוטו כמוש"כ בט"ז סק"א דהרמב"ם מפרש דעולא אשמועין דבאין ב"ש חביב קודם, וכיון דקיי"ל דגם בב"ש חביב קודם, ממילא נמצא דבכל גוונא חביב קודם, ואולי י"ל דפשיטא להב"י דלדעת הסמ"ק דעולא קמ"ל דבאין ב"ש חביב קודם, ממילא אין כלל מעלה למין ז', אף בתרוייהו חביבי, וכיון דהרמב"ם כתב דבתרוייהו חביבי אזלינן בתר מין ז', ע"כ דמפרש לעולא כפי' הרא"ש בבה"ג דעולא קמ"ל דאינו פוטר, אלא דא"כ צ"ע במאי פליגי ב' לישני כיון דלכו"ע איכא דיני קדימה אף באין ב"ש, וצ"ע. [ועיי' בב"י דהביא מהמרדכי דעולא קמ"ל דבאין ב"ש מודו רבנן לר"י דמין ז' עדיף, וכתב בדרכ"מ דכ"ה דעת הרמב"ם, וצ"ע דהא ברמב"ם מבואר להדי' דכ"ז בתרוייהו חביבי, והמרדכי ס"ל דמין ז' עדיף על חביב].

ועיי' ביאור הגר"א דהביא דברי הב"י, אולם כתב דנראה דרך אחרת ברמב"ם, דבאמת הרמב"ם פסק כל"ב, וס"ל דל"ב פלוגתייהו רק באין ב"ש, אבל היכא דב"ש ליכא כלל דיני קדימה, ולכך פסק הרמב"ם דלעולם חביב קודם, והא דהביא לדינא דרב יצחק הוא בגוונא דאין ב"ש וליכא מעלה דחביב, ונראה דהא דהוצרך הגר"א לכ"ז משום דלשון הרמב"ם מורה דבב"ש ליכא שום דיני קדימה, [והב"י נדחק דכוונת הרמב"ם רק לאשמועין לעיקר הדין דפוטר המין השני בברכה אחת], וצ"ל דהא דס"ל להרמב"ם דבתרוייהו חביב אזלינן בתר מין ז', משום דאין סיבה לומר דכה"ג רבנן חולקים על ר"י, והנה עיקר הסברא דב"ש ליכא דיני קדימה, נראה משום דס"ל דבכה"ג חשיב דמברך על תרוייהו, ולא דהשני טפל, וממילא ל"ש כלל דיני קדימה.

דברים הבאים בסעודה

מ"א ב' רש"י ותוס', רא"ש סי' כו-ל ותוס' הרא"ש, ראב"ד ובעה"מ על הרי"ף, רבינו יונה וחי' הרשב"א באריכות, חי' הרא"ה, טור ושו"ע סי' קע"ז וכו'.

מחמת הסעודה

[א] שי' רש"י דמייירי לענין דברים שמלפת בהן את הפת, ונפטרים מדין טפל, והראשונים תמהו דמאי קמ"ל מתני' היא, ומצינו בזה ג' תירוצים, (א) עיי' בעה"מ דס"ד דליכא דין טפל היכא דלא חשב עליו

כשברך על הפת¹, ולענין הקמ"ל, יש להסתפק אם קמ"ל דדעתו על כל מה שיבא בסעודה ללפת את הפת, או דקמ"ל דכל שהוא טפל, אף שאין דעתו עליו פטור מברכה, ועי' ב"י בסוף הסי' דמתבאר כצד א', וע"ע במג"א רי"ב סק"ב [הובא במ"ב קע"ז ס"ק י"ח] דהק' על הבעה"מ אמאי ר"פ לא אמר להך דינא על מתני' דעיקר וטפל, והוכיח מזה דכל דברי הבעה"מ שייך לענין פת דקבע סעודתו ולכך אמרי' דדעתו על כל מה שיבא, אבל בשאר עיקר וטפל בעי' שיהא דעתו בשעת הברכה, וע"ע בשער הציון קע"ז ס"ק י"ח דלפי"ז אם הביאו לו בסעודת הפת ממקו"א דודאי לא היה דעתו עליו, צריך לברך אף לדעת הבעה"מ. ב) עי' ברשב"א דתי' דקמ"ל דאף דברים שאין רגילים לבא ללפת את הפת נפטרים מברכה, ול"א דבטלה דעתו. ג) עי' ברבינו יונה דקמ"ל דבגוונא דהביאו לו את הפירות באמצע הסעודה, אף דבחלק מהסעודה הוא אוכל את הפירות בפנ"ע, מ"מ כל שתחילתן וסופן בפת פטור מברכה.

ב) שיטת תוס' ושאר הראשונים דגם מאכלים שלא באים ללפת הפת נפטרים בברכת המוציא, ועי' בתוס' ד"ה א"ה וביתר ביאור ברא"ש דטעמא דמילתא דכיון דברכת המוציא הוא ברכה חשובה, ממילא כל המאכלים נטפלים לפת לברכה, והיינו דאעפ"י דאינו טפל בצורת האכילה, מ"מ הוא טפל בחשיבות, וברא"ה כתב דלאו מדין טפל אלא עשאוהו כטפל, וכן מתבאר מקו' התוס' מ"ד א' ד"ה מברך, ועי' מג"א סק"א דמסתפק לפי תוס' בגוונא דאוכל מעט לחם כדי לפטור לשאר המאכלים מברכה, אם יש לו דין טפל, ועי' בפמ"ג שם ביאור צדדי הספק.

אולם בשיטת התוס' מצינו ג' אופנים בראשונים, א) לשון התוס' כל שדרכו לבא ללפת את הפת, אף שאוכלו בלא פת נפטרים בברכת הפת. ב) הראב"ד בפי' הב' והרשב"א והרא"ה כתבו דכל שבא למזון ולשובע נפטר בברכת הפת, והרא"ה הוסיף דאף פרי שבא להשביע דינו כדברים הבאים מחמת הסעודה. ג) עי' ברבינו יונה דכתב דכל דבר שדרכו להאכל בתוך הסעודה נכלל בפת עצמו. ולכא' יהא נפק"מ לענין דייסא דאף דהוא למזון ולשובע מ"מ אינו בא ללפת את הפת, דלתוס' יהא חייב בברכה ולשאר הראשונים יהא פטור מברכה, ובבית מאיר הוסיף דלכא' יש נפק"מ לענין פירות אדמה דאין מלפת בהם את הפת, אולם עי' ברא"ש דהביא מהערוך דביאר דאף דדיסא אינו בא ללפת מ"מ נפטר כדין תבשיל דנפטר מברכה ראשונה, [ובמרומי שדה דייק מלשון הבה"ג המובא ברא"ש דבאמת דייסא חייב בברכה ראשונה], והיינו דבאמת אף תוס' מודו לשאר הראשונים, וכן ביאר בבה"ל סעיף א' ד"ה ללפת, וכן העיר הבי"מ מלשונות הב"י דנראה דכל הטעמים אמת.

שלא מחמת הסעודה

¹ עי' בב"י דהביא מהכל בו דאם הובאו הפירות קודם הברכה על הפת אי"צ לברך על הפירות, אבל אם הובאו אחר המוציא בטלה דעתו, ומשמע דאף באוכל הפת חייב לברך, וצ"ב החילוק בזה, ושמעתי מידידי הרב אריה פרידמן נ"י לבאר בזה, נראה דהנה הבאנו למעלה קו' המג"א על הבעה"מ דהיה לר"פ למימר להך דינא בסוגיא דטפל, והנה המאירי כתב "השמיע לאזניך מה שאתה מוציא מפך, והוא שאמרת ועמו טפילה, כלומר שלא נאמרו הדברים אלא כשהטפלה באה עם העיקר, הא כל שלא דעתו עליו מתחילת אכילה, והוא בא אח"כ אינו בכלל זה, ואתה צריך לפטור מצד אחר". ומבואר מדבריו דבאמת אינו מדין טפל, כיון דלא היה בשעת הברכה, ובעי' לפטור רק משום דבמחמ"ס, ולפי"ז י"ל דזהו כוונת הכל בו, דפירות לא הוי כחלק מהסעודה כיון דבטלה דעתו, אלא דאם באו קודם הברכה פטורים מברכה מחמת דין טפל, אבל בבאו אחר המוציא דליכא דין טפל, שפיר אמרי' דבטלה דעתו.

עי' ברש"י ותוס' [בסוגיא דתאנים וענבים] דבארו דאינם באים ללפת הפת אלא למתק פיו ולקנח הסעודה, אולם עי' ברשב"א דפירש דבאו לסייע קצת לתאות המאכל.
ובעיקר החילוק בין ברכה ראשונה לברכה אחרונה, עי' לשונות רש"י דלענין ברכה ראשונה בעי' לחם ולענין ברכה אחרונה סגי במיזן, ועי' ברבינו יונה ובראב"ד דבארו דכיון דאינו אלא למתק אינו יכול להצטרף ללחם שבא להשביע, אבל אחר שאכל הרי למעשה יש לו גם הנאת שביעה, ולכך יוצא בברכת המזון דבא על השביעה, וע"ע לשונות הרשב"א בזה.

עי' ברא"ש דהביא מהבה"ג דתמרי ורמוני לא נפטרו בברהמ"ז כיון דלאו מין מזון, אבל דייסא נפטר בברכת המזון דהוי מין מזון, והק' הרא"ש דא"כ הו"ל לגמ' למימר להך טעמא ולא משום דבאים בתוך הסעודה, וצ"ב דאף דבגמ' מבואר טעם אחר, מ"מ אינו סיבה לחלוק על עיקר הדין, ואפשר לפסוק כדבריו ולא מטעמי'.

ושמעתי מידידי הרב פנחס זליבנסקי נ"י לבאר בזה, דהנה לשיטת רש"י ר"פ ס"ל כרב ששת דהביאו לפניו פירות חייב בברכה לפניו ולאחריו, וצ"ב דהא בדין הב' ס"ל לר"פ דדייסא חייב רק לפניו, ואילו ר"ש ס"ל דאין לך דבר שטעון לפניו ולא לאחריו חוץ מפת הבב"כ, ונראה דמה"ט הוסיף רש"י לבאר במימרא דר"פ דטעמא משום דאינו לחם, ויש לדקדק אמאי לא פירש לה עד השתא, וי"ל דודאי כל דבעי ברכה לפניו בעי' ברכה לאחריו, אלא דשאני דייסא דכיון דהוי חלק מהסעודה שפיר מתקיים הא דבעי ברכה לאחריו, במה דנפטר בברכת המזון, אלא דא"כ תקשי אמאי אינו נפטר אף בברכה ראשונה, וע"ז תי' דלגבי ברכה אחרונה אמרי' כיון דהוי מידי דזן הוי בכלל ברכת המזון, משא"כ ברכת המוציא דהוי על לחם, כיון דדייסא אינו לחם, חייב בברכה ראשונה, אלא דכ"ז לענין דייסא דהוי מין מזון אבל לגבי פירות דאינו מין מזון אינו נפטר בברכת המזון וחייב בברכה אחרונה כדינא דרב ששת, ואין להק' דא"כ אף בפת הבב"כ נימא דנפטר בברכת המזון, ואמאי קאמר ר"ש חוץ וכו', דאדרבא י"ל דמה"ט הוצרך רש"י לבאר דמיירי אחר ברכת המזון, ודו"ק.

והנה הבה"ג הרי פירש כרש"י דר"פ פסק כרב ששת, ומה"ט הוצרך לבאר דהחילוק הוא משום דהוי מין מזון, דאל"כ תקשי הא אין דבר וכו', וע"כ דכיון דהוי מין מזון הוי בכלל ברכת המזון, ולפי"ז מובן היטב קו' הרא"ש, דהא בגמ' משמע דר"פ אמר טעם אחר בזה, וע"כ דפליג ארב ששת, ועוד דא"כ נימא הכי אף בשאר מינים, ודו"ק.

לאחר הסעודה

א) שיטת תוס' והרא"ש דדין דברים הבאים לאחר הסעודה נאמר בין לגבי דברים הבאים מחמת הסעודה ובין לגבי דברים הבאים שלא מחמת הסעודה, [ובביאור הלכה הביא מהאשכול ב' דעות אם מועיל לפוטרו גם מברכה ראשונה]. ב) שיטת הרשב"א דכ"ז שייך לגבי דברים הבאים שלא מחמת הסעודה,

אבל דברים הבאים מחמת הסעודה לכו"ע אי"צ לברך. ועי' בשו"ע סעיף ב' דפסק כהרא"ש, אולם עי' באה"ל סוד"ה שאין דר"ל דהא דמחמירין בבשר ויין משום דס"ל דאינו בא ללפת הפת, ולכך אחר המזון חייב בברכה אבל בדייסא לכו"ע פטור מברכה כיון דבא למזון והוי כעיקר הסעודה, והרשב"א דפטר אף בבשר ויין ס"ל דאינו בא ללפת אלא למזון.

(ב) עי' בחזו"א סי' כ"ז סק"ב דחידש דכל דברי התוס' שייך באופן דקבע סעודתו על הפירות דבהא חידש ר"פ דלאחר המזון הוי כסעודה אחרת וצריך לברך, ובכה"ג חדשו התוס' דאף אם יאכל השתא דברים הבאים מחמת הסעודה צריך לברך, אבל באופן דקבע סעודתו על דברים הבאים מחמת הסעודה מודים התוס' להרשב"א דאי"צ לברך, דחשיב עדיין דטפל לסעודת הפת, אלא דהרשב"א סובר דאף לאחר שקבע על הפירות, אם חזר לאכול דברים הבמ"ס חשיב דחזר לסעודת הפת, אבל לתוס' אינו חוזר לסעודת הפת, [וע"ע בסק"ו דביאר דלדעת תוס' כל שקבעו לקינוח אף בבאו לפניו דהמ"ס מ"מ השתא אוכלין אותן לקינוח], והוכיח כן מהא דמבואר לקמן מ"ב א' דר"פ לא בירך אכילתו משום דס"ל סלק אתמר, וכן רבא אכל בבי ריש גלותא אף דכבר סילק ידיו מהפת, וע"כ דכל שלא קבע על דברים שאינם באים מחמת הסעודה, עדיין הוא שייך לסעודת הפת, ובפשוטו יש ליישב, דבההיא דר"פ אף דגמר מלאכול מ"מ עדיין אינו נחשב לאחר הסעודה, ובההיא דרבא נמי י"ל כיון דמבואר בגמ' דאדעתא דבעה"ב קסמך, א"כ פשיטא דכמו דלא הוי היסח הדעת ה"נ לא הוי כמשך ידיו מהפת, ובסק"ד הוכיח כן מסברא דכמו דפשוט דצנון פוטר את הזית, אף באופן דאוכל את הזית לאחר שגמר לאכול את הצנון, ה"ה הכא אף דאין בדעתו לאכול עוד פת עדיין חשיב דטפל לפת, ויש לחלק דשאני התם דהוי טפל בעצם, כיון דהזית בא לבטל את חריפות הצנון, אבל הכא הא גופא דאוכל בלא פת חשיב אכילה אחרת ואינו שייך לסעודה הקודמת.

(ג) בעיקר פלוגתת תוס' והרשב"א [אי נימא דלא כהחזו"א] י"ל דאזלי לשיטתם, דהנה הרשב"א ביאר בדיון הב' דרב פפא דטעמא דפטור מברכה ראשונה משום דבא לתאוות המאכל, וצ"ב דא"כ לפי"ז באופן דכוונתו רק לקינוח יהא חייב לברך, שהרי הכל תלוי בכוונתו, וקשה דהא הרשב"א הביא בסוף הסוגיא לדברי התוס' דבזה"ז לא שייך דין דלאחר הסעודה, וצ"ל דודאי כיון דנקבע הדין דאכילת פירות בתוך הסעודה חשיבי כחלק מהסעודה, ממילא אפילו באופן דאינו אוכל יותר פת, מ"מ כל מה שאוכל בתוך הסעודה פטור מלברך אחריו, [וכן מבואר במג"א קע"ד סק"ג לענין הדין דאין שבתוך המזון דבא לשרות אינו פוטר יין שלאחר המזון כיון דבא לשתות, וכתב המג"א דאין דין זה נוהג בזה"ז, כיון דאין אנו מושכין ידינו מהפת עד ברכת המזון, ממילא כל יין ששותה נחשב דבא לשרות, וה"נ י"ל הכא, אולם בסוגיא דאין יבואר דיש לדון בזה הרבה], ולפי"ז יוצא דכל החידוש של ר"פ הוא לקבוע מתי הוא בא לקינוח ומתי הוא

בא לתאות המאכל, ולכך קודם הסעודה חשיב דבא לתאות המאכל, ולאחר הסעודה חשיב דבא לקינוח, וממילא כ"ז שייך לענין פירות, אבל לענין בשר דגים ודייסא דודאי אינם באים לקינוח פטור מברכה. ותוס' נמי אזלי לשיטתם דהא כתבו בפסחים קט"ו א' ד"ה והדר דהיכא דבא רק לתאות המאכל אינו טעון אף ברכה ראשונה כיון דנטפל לגמרי לסעודה, [ועי' מג"א קע"ד ס"ק י"א], ודין הב' דר"פ מיירי רק בתאנים וענבים דאינם באים אלא לתענוג בעלמא, וע"ז חידש ר"פ דכל שאוכל בתוך הסעודה הרי"ז נטפל לסעודה ואינו מברך אחריו, אבל לאחר הסעודה צריך לברך, דכיון דנגמר סעודתו והשתא הוא אוכל בקביעות אחרת כבר אינו נטפל לעיקר הסעודה, וממילא כיון דעיקר חידושו של ר"פ הוא להגדיר מתי הוא שייך לעיקר הסעודה ומתי אינו שייך, ממילא אף דברים הבאים מחמת הסעודה טעונים ברכה, כיון דלאחר הסעודה כבר אינו שייך לסעודת הפת.

אכילת פירות בתוך הסעודה

עי' רא"ש סי' כ"ח ומצינו ב' ביאורים בשיטתו. א) עי' בטור דדעת הרא"ש דקבע סעודתו על הפירות מותר לאכול פירות בתחילה בלא פת, ואם לא קבע סעודתו על הפירות, צריך להתחיל לאכול פת עם הפירות. ועי' בפרי מגדים ובביאור הגר"א דלפי"ז צ"ל דהוכחת הרא"ש מהירושלמי הוא דאמאי לא אמר לו שיאכל מתחילה את הפירות בלא פת, וע"כ דכה"ג דקבע סעודתו על הפירות, אף באופן דאכל מתחילה בלא פת אינו טעון ברכה, ועי' בב"י דביאר סברת הטור דכל שהתחיל לאכול עם הפת חזרו פירות אלו הטפלים לפת להחשב כבאו מחמת הסעודה, אבל בלא"ה הוי כבאו לקינוח, [וצ"ב כוונתו דהא באכילה עם הפת הוי מדין טפל, ולא משום דבאים מחמת הסעודה, ובשלמא בדברי הרבינו יונה דכתב דמהני בקובע על הפירות מה דאוכל תחילה עם הפת דיחשב כבא מחמת הסעודה, התם משום דבא לפרש לשיטת רש"י דהוי מדין טפל, וע"ז כתב דר"פ קמ"ל דכה"ג נמי איכא דין טפל, אבל הרא"ש הרי חולק על רש"י ולדידיה טפל ועיקר אינו שייך לבאים מחמת הסעודה, וצ"ב]. ב) עי' ט"ז סק"ב דביאר דאם קבע על שאר מינים פשוט להרא"ש דאף אם התחיל לאכול עם פת אינו יכול אח"כ לאכול בלא פת, וע"ז תמה הרא"ש מהירושלמי דאמאי לא א"ל שיאכל קצת בסעודה בלא פת, ודחה דבא להקשות על ברכה אחרונה, אבל אם קבע סעודתו על הפירות נסתפק הרא"ש אם מועיל שיאכל אח"כ אף בלא פת, ופשוט מסברא דמהני, [אבל אם לא התחיל בפת לא מהני], וע"ז אין הוכחה מהירושלמי כיון דנסתפק בהא גופא אם מתחילה אכל פירות בלא פת ובירך, או לא, ע"ש.

עי' ברבינו יונה בישוב שיטת רש"י, ובמה דביאר בדברי הירושלמי, ע"ש. ומצינו ב' ביאורים בשיטתו. א) הב"י ביאר דלדעת רבינו יונה אף אם קבע על הפירות בעי' שיתחיל תחילה בפת, ואם לא קבע סעודתו על הפירות בעי' שיאכל תחילה וסוף עם פת, [ובביאור פלוגתת הרא"ש ור"י אם בלא קבע בעי' תחילה וסוף או דסגי בתחילה, י"ל דלהרא"ש דהוי מדין דברים הבאים מחמת הסעודה סגי במה דקובע בתחילה

דהוא חלק מהסעודה, אבל לרבינו יונה דקאי בדעת רש"י דמדין טפל אתינן עלה, שפיר י"ל דאינו נטפל אלא בתחילה וסוף]. (ב) עי' ט"ז סק"ג דביאר דלדעת רבינו יונה בקבע מהני אף בליפת רק באמצע, והוכיח כן מהא דכתב בביאור הירושלמי דדוקא בלא באו ללפת טעונים ברכה לאחריהם, משמע דבבאו ללפת אף בלא אכל בתחילה עם הפת אי"צ לברך, ועוד דא"כ מה הוכיח הר"י ממרור דמהני הא דהוא טפל, הא אינו אוכל אותו בתחילה עם המצה, ועי' בפמ"ג דתמה עליו דא"כ תקשי אמאי כתב הר"י בדין הב' דר"פ דרק בגוונא דלא בא ללפת מברך בתחילה, הא בגוונא דלא קבע עליו מתחילה אף באופן דבא ללפת ולא ליפת מתחילה צריך לברך, וע"כ דאינו דיוק, וע"ש עוד באריכות.

עי' ביאור הגר"א סעיף ג', ונראה בכוונתו, דמיירי דראהו אוכל פירות בתוך הסעודה, ובתחילה היה סבור שלא היה עיקר סעודתו על הפירות, ולכך הק' לו דאף דפליג על רבו וסובר כרב חייא, מ"מ שיאכל פירות בסוף הסעודה דכה"ג לכו"ע חייב בב' ברכות, וע"ז השיב לו דזהו עיקר סעודתו, וע"ז הקשה הרא"ש דאף דקבע סעודתו על הפירות, מ"מ אכתי תקשי שיאכל מתחילה בלא פת, [ולפי"ז מתבאר חידוש דכה"ג חייב בברכה בתחילה ולבסוף], ומכח זה הוכיח הרא"ש דגם בכה"ג פטור מברכה, והגר"א הוסיף דמבואר מהירושלמי דעכ"פ בגוונא דלא קבע על הפירות, לא מהני שיאכל תחילה בלא פת, אלא דבעי' שתחילה יאכל הפירות עם הפת, ולהרא"ש סגי בהא, ולר"י בעי' תחילה וסוף, אלא דצ"ע מהא דכתב הרא"ש דאין להק' דיאמר לו לאכול באמצע הסעודה, וקשה הא סבר כרב חייא ואינו יכול לברך כלל, ולכך אמר לו שיאכל בסוף, וצ"ע.

הערות בדברי הרשב"א בסוגיין

?????

יין ומשקין בתוך הסעודה

א] בקו' הגמ' דיין נמי נפטרי' פת, מצינו ג' ביאורים בראשונים. א) תוס' והרא"ש פי' משום דא"א לאוכלו בלא שתיה. ב) הרשב"א פי' משום דבא לשרות. ג) המרדכי [אות קלון] הביא מרבינו יוסף דיין בא לעורר תאות האכילה, ועי' מג"א סי' קע"ד ס"ק י"א דהק' דהא המרדכי לעיל [אות קלה] כתב דפירות שבאים רק לעכל המאכל חשיבי כדברים הבאים שלא מחמ"ס, ותי' דיש חילוק בין בא לעורר תאות האכילה או שבא לשרות את מה שכבר אכל, ועפי"ז פסק המג"א דשותה י"ש לעיכול המאכל טעון ברכה לפניו, וצ"ע דהא ברשב"א מבואר דאף בא לשרות פטור מברכה ראשונה, וביותר צ"ע מ"ש משיטת הראשונים דמשקין אחר אכילת הפת אי"צ לברך כיון דבאין לצמאון אחר אכילת הפת, אטו גרע מיי"ש שבא לשרות המאכל.

ובעיקר דברי רבינו יוסף, עי' במג"א שם דנחלקו בזה הראשונים, דדעת תוס' בפסחים קט"ו א' ד"ה והדר [וכ"ה בראב"ד בהשגות על הרי"ף בפי' קמא] כהמרדכי, אולם הביא מהחינוך דאוכל זית מליח לעורר תאוות המאכל מברך לפניו, ועי' בשער הציון ס"ק מ"ה דכתב דברשב"א מוכח כהחינוך, וצ"ע דאדרבא ברשב"א מבואר דרק בבאין גם להנאת עצמן טעונים ברכה ראשונה אבל בבאין רק לתאוות המאכל פטורים מברכה ראשונה, והוכיח כן מהא דמליח פוטר לפת, [אלא דבמרדכי ובראב"ד חזינן דאף בין דבא גם לתאוות המאכל פטור מברכה ראשונה].

והנה הרשב"א בסוגיין הביא נידון לגבי שותה יין קודם המזון אם דמי לדברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמ"ס כיון דמעוררין התאוה ואינו טעון ברכה אחרונה, או דהוי כבא לאחר הסעודה, והביא דנחלקו בזה בירושלמי ופשטו דחייב בברכה אחרונה, אולם הרא"ש פ"י דפסחים סי' כ"ד והטור סי' ער"ב פסקו דכיון דהיין בא לתאוות המאכל הוי כדברים הבאים מחמת הסעודה, ובמג"א הוכיח מזה כדעת המרדכי, ובשעה"צ שם הביא מהאחרונים לדחות דאין כוונתם אלא דהוי כבא בתוך הסעודה ולא כבא מחמת הסעודה, וצ"ע דכתבו להדי' דהוי כבא מחמת הסעודה, ואדרבא י"ל דאף הרשב"א דכתב דאינו אלא כבאין בתוך הסעודה, לא פליג אלא בגוונא דבא גם להנאת עצמן אבל היכא דבא רק לתאוות המאכל אף הרשב"א מודה דנטפל לאוכל, וצ"ע. [וע"ע בבה"ל קע"ז ד"ה דתמה על הרא"ש מתוספתא שהובא במג"א, וע"ע בבה"ל קע"ד סעיף ו' ד"ה ואפילו].

[ב] הנה לפי הראשונים דכוונת הגמ' להק' משום דבא לשרות או משום דאין אכילה בלא שתיה, א"כ לכאוי' אין חילוק בין יין למים, אולם הראשונים הביאו ממחז"ו ובה"ג דמברך על מים באמצע הסעודה, ומצינו בזה ג' ביאורים, א) במרדכי הביא מרבינו יוסף דשאני יין דכיון דבא לעורר תאוות המאכל, חשיב כבא מחמ"ס. ב) הראב"ד הרא"ה והריטב"א פי' דכוונת תי' הגמ' דיין גורם ברכה לעצמו, די' לייחד ברכה מיוחדת לשתייה, אף דבאין מחמ"ס, כיון דשתיה ואכילה הוו ב' ענינים, ולפי"ז כל מילי דשתיה חייבים בברכה. ג) בתוס' וברא"ש בשם רבינו יו"ט בארו דעל מים דלא זייני לא הק' הגמ' כלל, וכנראה דהראשונים הבינו בכוונתו דמידי דלא זיין אינו בכלל לחם, ומה"ט הק' עליו דהא יין פוטר שאר משקין אף דאינם בכלל הגפן, וע"כ דסגי בהא דהוא העיקר ופוטר לטפל לו, אולם היה אפשר לפרש בכוונתו דודאי פשיטא לגמ' דשתיה הוי דבר בפנ"ע, אלא דס"ד דיין כיון דזיין הוי בכלל אכילה ויפטר מחמת דהוא חלק מהסעודה, ולכך בעי' לטעמא דגורם ברכה לעצמו, אלא דלפי"ז שאר משקין דזייני אי"צ לברך, אולם עי' במרדכי דהביא מבה"ג ורבינו יו"ט דאף על שאר משקין צריך לברך, והוכיח מזה דטעמא דבא לעורר התיאבון, ולא משום דזייני.

עי' ברבינו יונה דבהיה צמא קודם הסעודה ולא שתה מחמת הסכנה דשתיתו בתוך הסעודה חשיב כצורך הפת, ונפסק בסי' קע"ד סעיף ז', ועי' מג"א ס"ק י"ב דכ"ז היכא דבאמת רוצה לאכול הפת אבל היכא

דאזאל פת רק בשביל שלא יזיקוהו המים אדרבא הפת נטפל למים, ועי' בבה"ל ד"ה ופת מ"ש מדברי המג"א ריש סי' קע"ז.

עי' תוס' פסחים ק"ג א' ד"ה אנא דאף דיין קובע ברכה לעצמו מ"מ חייב בברכה אחרונה, דע"ז אינו קובע ברכה, וכ"כ הרמב"ן במלחמות שם [כ"ד א' מדפי הרי"ף בסוף העמוד] וצ"ב דלכא' הא דקובע ברכה הוא סימן דיין הוא דבר חשוב, וא"כ מ"ש ברכה ראשונה מברכה אחרונה, ועי' בגר"ז ריש קע"ד דהוא רק סימן על הברכה.

דברים הבאים קודם הסעודה לענין בהמ"ז

שיטת בעל המאור

א) הרי"ף בפרק ע"פ כתב דמברך עה"ג אחר ב' כוסות, ובבעל המאור הביא דיש שהקשו דכיון ששותה יין בתוך הסעודה ממילא בהמ"ז תפטר לב' הכוסות, ותי' דהרי"ף מיירי בעני דל"ל יין בתוך הסעודה, ואח"כ הביא להגאונים דבהמ"ז פוטר ליין בדיעבד, וסיים דלפי"ז אי"צ לברך עה"ג אלא אחר כוס רביעי כיון דב' הכוסות נפטרו בבהמ"ז, ונחלקו האחרונים בכוונתו, א) עי' מג"א קע"ד ס"ק י"ד דלדעת הבעה"מ ה"ה בשתה משקין קודם הסעודה, ואח"כ שתה משקין בתוך הסעודה, אף להשיטות דאי"צ לברך ב"ר על המשקין שבתוך הסעודה, מ"מ הוא נפטר מב"א על המשקין ששתה קודם הסעודה בבהמ"ז, ומבואר בדבריו ב' חידושים, חדא דגם באופן דאינו פוטר לדברים שבתוך הסעודה מברכה ראשונה, מ"מ הוא מצטרף לברכה אחרונה, ותו דאף באופן דאין בהמ"ז פוטר משקין בדיעבד, מ"מ הוא נפטר בבהמ"ז שפוטר למשקין ששתה בתוך הסעודה. ב) בחיי אדם כלל מ"א והגר"ז קו"א סק"ז חולקים דודאי כוונת הבע"מ דוקא במילי דנפטר בבהמ"ז בדיעבד, דכה"ג מהני מה דדעתו לשתות בתוך הסעודה דיפטר בבהמ"ז, [ובאין דעתו לשתות אינו נפטר מחמת היסה"ד], אבל לגבי משקין דלא מהני בהמ"ז בדיעבד, אינו נפטר מב"א במה דישתה אף בתוך הסעודה, אולם גם הח"א מודה להא דמשמע מהמג"א דלא בעי' שיפטרנו מב"ר, ומה"ט פסק דה"ה לגבי מזון קודם הסעודה דמצטרף למזון מחמת הסעודה, דאף דפטר מב"ר, מ"מ מצטרף לענין ב"א, [והנה הרי הבעה"מ סובר דמברך רק על כוס ראשון, ומ"מ הוצרך לטעמא דבהמ"ז פוטר מב"א, וא"כ מוכח דבשאר דברים לא מהני אף במקום דפוטר].

ב) אולם בשער הציון קע"ו סק"ה חולק דכל דברי הבעה"מ מיירי באופן שהוא פוטר ליין שבתוך הסעודה, אולם עי' במחה"ש שם דיש להוכיח כהמג"א מהא דאין מברכין עה"ג אחר כוס ראשון, אף דאינו פוטר ליין שבתוך הסעודה, וע"כ דמ"מ מצטרף ליין שבתוך הסעודה, [אלא דלכא' צ"ע לדעת הרי"ף דמברך ב"ר על כוס וכוס משום דאיכא היסה"ד, א"כ איך מצטרף ליין שבתוך הסעודה לגבי ב"א, וצ"ל דמ"מ לגבי ב"א אינו נחשב להיסה"ד וחשיב כשתיה אחת], אולם באמת דבלשון הבעה"מ בקושייתו על הרי"ף משמע כהמ"ב, דהא כתב להדי'

בקו' דכל הטעם דנפטר בבהמ"ז משום דקיי"ל דיין שלפני המזון פוטר ליין שבתוך המזון, וא"כ באמת תקשי אמאי אין מברכין עה"ג אחרי כוס ראשון, [אולם אי נימא כטעם הראשון של הרי"ף דכל כוס הוי מצוה בפנ"ע, [עי' מ"ב תע"ד סק"ד], א"כ י"ל דבאמת הוי כשתיה אחת, ולכך לענין שיצטרף לב"א, י"ל דסגי במה דהוא יכול להפטר בברכת היין של כוס ראשון, אבל בעלמא אם צריך ב' ברכות ע"כ דחשיב כב' שתיות, ולפי"ז א"ש נמי דברי המג"א דסגי במה דיכול לפטור למשקין שבסעודה, אולם ברי"ף משמע דנקט דעיקר הטעם משום היסה"ד, וצ"ע].

ג) ובעיקר דברי הח"א, ע"ש בשעה"צ דמ"מ יש להוכיח כדבריו מדברי הרמב"ן והר"ן דנחלקו על הבעה"מ דדברי הגאונים לא נאמרו ביין אלא בדייסא, [ומבואר מדבריהם ב' חידושים, חדא דבהמ"ז אינו פוטר יין, ותו דאין יין שקודם המזון נחשב למחמת הסעודה] ודייק בשעה"צ דמשמע דלענין דייסא מודו לבעה"מ דאם דעתו לאכול בתוך הסעודה דנפטרין בבהמ"ז, אולם דחה זאת דהר"ן לשיטתו דבהמ"ז פוטר לכתחילה אף לדייסא דאחר הסעודה, אבל כיון דלהלכה קיי"ל כהאחרונים בסוף סי' ר"ח דאין בהמ"ז פוטר לדייסא שאחר הסעודה אלא במכוין להדי', א"כ ה"ה לדייסא שקודם הסעודה, עכ"ד, ומבואר דנקט דהרמב"ן והר"ן מיירי רק באופן דאוכל דייסא אף בתוך הסעודה, אולם בדברי רעק"א בסוף סי' ר"ח ובשעה"צ שם ס"ק ע"ה מבואר דאף באוכל דייסא רק קודם המזון נפטר לכתחילה בבהמ"ז.

שיטת הרא"ש

א) עי' ברא"ש פ"י דפסחים סי' כ"ד דהק' על הבעה"מ דא"כ איך מצטרפים לברכה ראשונה, הא מיד ששתה יין נתחייב בברכה לאחריו, ולכך ביאר דכיון דבא לתאוות האוכל הוי כחלק מהסעודה, ויש להסתפק אם כוונתו דכל דחלוקים בברכה אחרונה הוי הוכחה דהוה תרי מילי ולא מצטרפים אף לב"ר, או דכוונתו דכיון דגמר סעודתו ונתחייב בב"א ממילא הוי הפסק, ויש להוכיח מהא דאיכא מ"ד דיין שבתוך המזון פוטר ליין שלאחר המזון, והרי כבר הוכיח בבה"ל ר"ח סעיף י"ז (אות ג) מדברי הרא"ש ברכות סו"ס כ"ו דיין שלאחר המזון בעי אף ב"א ואינו נפטר בברכת המזון, וא"כ הרי חלוקים בברכה אחרונה דיין שבתוך המזון טעון בהמ"ז ויין שלאחר המזון טעון עה"ג, וע"כ דכוונתו דכיון דגמר סעודתו ונתחייב בברכה אחרונה הוי הפסק, אבל יין שבתוך המזון הרי עדיין אינו מחוייב לברך בהמ"ז.

ב) עי' ברא"ש פ"י דפסחים סו"ס ד' לענין קידוש והבדלה דאי"צ לברך ב"ר על היין שבתוך הסעודה ולא ב"א על היין של הקידוש, ועי' בק"נ דביאר דהרא"ש אזיל לשיטתו דכיון שבא לתאוות האוכל הוי כחלק מהסעודה, ומה"ט אף בנמלך אי"צ לברך, [ולא כתוס' שם ק' ב' סוד"ה ידי], אולם הטור בסי' רע"ב ביאר דלדעת הרא"ש טעמא דקידוש משום דבעי' קידוש במק"ס, [וכנראה דס"ל דקידוש גרע כיון דלא בא בשביל לעורר התיאבון אלא למצוה, אולם צ"ע דהא הרא"ש כתב כן לענין שתיית ד' כוסות, אף דשותה את היין רק למצוה, וצ"ע], ומה"ט כתב בסי' רצ"ט דאף הרא"ש מודה לענין הבדלה דאם אין דעתו לשתות בתוך הסעודה חייב

לברך ב"א על היין של הבדלה, ותמה במג"א רצ"ט ס"ק י"א דהא מבואר ברא"ש דאין חילוק בין יש לו יין לאין לו יין, ואם באין לו חייב בב"א, ממילא אף ביש לו חייב בב"א על היין של הבדלה. (ג) ובעיקר דברי הרא"ש בפסחים יל"ע, דהנה נחלקו הראשונים אמאי אין מברכין על המרור בופה"א, לשיטת הר"י משום דהוי כדברים הבאים מחמ"ס, ולשיטת הרשב"ם נפטר בברכת הכרפס, וכתב הרא"ש בהלכות פסחים בקצרה בסוף המסכת, הובא בטור סי' תע"ג, דלדעת הר"י חייב בב"א על הכרפס, כיון דאינו שייך למרור שבסעודה, אבל להרשב"ם כיון דפוסטר למרור ממילא בהמ"ז פוסטר אף להכרפס, וצ"ע דלהרא"ש לשיטתו הרי כיון דאינו גורם לתאות האכילה, אף להרשב"ם יהא טעון בב"א, ואדרבא היה לו להק' עליו איך פוסטר למרור מב"ר, הא כיון דחייב בב"א על הכרפס אינו פוסטר את המרור מב"ר, וצ"ע. ועוד תמה בתהלה לדוד קע"ד סק"ט מהא דכתב הרא"ש בברכות פ"ו סי' כ"ט דהרוצה להסתלק מהספק אם צריך לברך על משקין שבתוך הסעודה, יברך קודם נטילה ע"ד לשתות בתוך הסעודה, וקשה לפי דברי הרא"ש בפסחים הא כיון דמחוייב בב"א על מה ששתה קודם הסעודה, א"כ שתייתו קודם הסעודה לא תועיל לפוטרו מב"ר על המשקין שבתוך הסעודה, אולם יש לחלק דכל דברי הרא"ש מיירי לענין יין דבאמת הוי כחלק מהסעודה, אלא כיון דגורם ברכה לעצמו חייב בברכה ראשונה, וע"ז חידש הרא"ש דאם היה חייב בברכה אחרונה על היין שקודם הסעודה לא היה פוסטר ליין שבתוך הסעודה מברכה ראשונה, משא"כ לענין משקין דלהצד דצריך לברך, נמצא דאינו נחשב לחלק מהסעודה, וכן במרור לפי הרשב"ם אינו נחשב לחלק מהסעודה, ובזה שפיר י"ל דיכול להפטר במה דשתה קודם הסעודה, ולא איכפ"ל דחלוקים לענין בב"א.

פת הבאה בכיסנין

מהו פת הבב"כ

בהא דפריך מלחמניות, עי' בתוס' דהק' על רש"י דאובליא"ש הוא לחם גמור, וצ"ע דהא רש"י פי' לעיל מ"א ב' דאובליא"ש הוא פת הבב"כ כיון דנילוש עם תבלין, ועמד בזה השעה"צ ס"ק ל'.

עי' בב"י דהביא בזה ג' שיטות, ולדעתו ג' הדעות פליגי אהדדי וספיקא לקולא, והק' הפוסקים דאם אינו מברך לברכתו הראויה עובר בלא תשא - עי' בט"ז סק"ו ובאהע"ו שם, ועי' בה"ל ד"ה והלכה דדעת המאמר מרדכי דלא פליגי, וכן פסק בשו"ת בית אפרים סי' י"ב [והא דתוס' חלקו על רש"י, הוא רק משום דלרש"י אוכלין אותו עם קליות אחר הסעודה, ולר"ח שפיר בא בתוך הסעודה], ועי' ברשב"א מ"א ב' ד"ה נמצא עכשיו דהביא לרש"י עם פירוש הר"ח, וכן מבואר בריטב"א פ"ב הי"ח, וכן יש להוכיח מהא דפריך מלחמניות, ולפי תוס' דהיינו בלילתו רכה, א"כ ל"ד לפת הבב"כ, דהא תוס' אזלי בשיטת הר"ח דהוא

כמין כיסים משא"כ בלחמניות, וצ"ב, ולדברי הב"י צ"ע דא"כ באכל ג' השיטות יהא חייב ממנ"פ בהמוציא. וע"ע להלן ????

ע"י שו"ע סעיף י"ז דפשטידא הנאפית בבשר ודגים וכדו' ברכתו המוציא, והק' האחרונים מ"ש מפת הבב"כ דפוסקים להשיטות דממלאים אותה בתבלין, ויש בזה ד' ישובים, א) הט"ז מיישב דמיירי בקבע סעודתו עליו. ב) הט"ז מביא מהשל"ה דבשר ודגים אינם באים ללפת הפת, ואינם מבטלים את השם פת. ג) מג"א ס"ק מ"ד יישב דרק פירות דבאים לקינוח מבטלים שם פת דבא למזון אבל בשר ודגים דבאים למזון אינם מבטלים את שם הפת. ד) במ"ב ס"ק צ"ד יישב דכיון דדרכו לאכול ולשבוע הוי כפת דעלמא משא"כ פת הבב"כ דאינו אלא אכילה לקינוח.

ע"י תוס' ביצה ט"ז ב' דנלוש בביצים אין בו בישולי עכו"ם, אבל נילי"ש דינו כבישולי עכו"ם כיון דאין מברכין עליו המוציא, ודחו דאף ניליש אין בישולי עכו"ם כיון דבקבע ברכתו המוציא, ובמג"א בסוף הסי' הוכיח מזה דנלוש בביצים אינו פת הבב"כ, וע"י ברעק"א דדחה דכיון דע"י קבע"ס מברכין המוציא ממילא שם פת עליו, וצ"ע דא"כ מה החילוק בין נילוש בביצים לנילי"ש.

קביעות סעודה

א) ע"י רא"ש דהביא מחלוקת ראשונים אם קביעות סעודה תלוי רק בקביעות דאחרים או גם בקביעות ידידה, וע"י ברשב"א מ"א ב' ד"ה מכלל וכן בדף ל"ט ב' ד"ה כיון דשקלת דכתב כדעת הראב"ד, והנה לגבי לחמניות מבואר בגמ' דתלוי בקביעות ידידי, וע"י ברשב"א דתלוי אף בקביעות דאחרים, וכן מתבאר מדברי המ"ב ס"ק ל"ט, אולם מלשון השו"ע משמע דתלוי בדידי, וצ"ב החילוק בזה.

ב) הב"י בסוף דבריו כתב דלהלכה בגוונא דאחרים קובעין עליו או שהוא קבע עליו חייב בברכת המזון, והק' הפוסקים הא לעיל פסק כהשיטות דאמרינן בטלה דעתו, וביאר באבן העוזר דקיי"ל כהראב"ד בודאי פת הבב"כ, אולם כיון דלהלכה מספק"ל מהו פת הבב"כ, נמצא דעל הצד דהוא לחם הוא חייב בברכת המזון אף אם אין אחרים קובעין עליו, והק' ברעק"א בסעיף ו' דהא אף להצד דהוא פת הבב"כ תקשי כיון דמדא' הוא לחם גמור לחלה ומצה, איך הפקיעו חכמים חיוב ברכה מ"ז דא', ותי' ב' תי', א) דגם בלחם גמור חיוב ברכת המזון לפי מה דאחרים רגילים לשבוע, ב) דאין מנין ברכות דא' וממילא מה"ת סגי במעין ג', וכ"כ הגר"ז בסעיף ח', [וע"י ברעק"א דביאר דלא דמי להא דבעלמא בספק חייב ג' ברכות, ע"ש, אולם ע"י שעה"צ סי' קס"ח ס"ק ע"א], וממילא נדחו דברי האהו"ע, כיון דאין לחייבו מחמת דהוא ספק פת.

ובדרך החיים [בנדמ"ח הוא בעמ' רמ"ד בקו"א] הק' על הב"י דא"ך נימא ספק דרבנן לקולא, הא להצד
דהוא לחם חייב בברכת המזון בשביעה ידיד', וא"ך שייך לומר בזה ספיקא דרבנן לקולא, [והיינו דמה
דתי' אבה"ע בסתירת הב"י, הדה"ח הק' כן באמת על הב"י], ותי' דלענין פת הבב"כ י"ל דגרע מלחם,
[כצ"ל בכוונתו, דלא משמע דהדר ביה ממה דכתב בתחילת דבריו דברכת המזון תלוי בשביעות ידיד'],
ואף מדאו' אינו חייב בג' ברכות, וטעמא דמילתא כדביאר בב"י דא"ן דרך העולם לקבוע עליו סעודה,
[אולם צ"ב דהב"י כתב דהוא סברת חכמים ולא דין דאו'], ולכך פסק הב"י דאזלינן לקולא כפי כל
השיטות, דבג' האופנים אין דרך לקבוע עליו, וכן כתב במנחת ברוך סי' ה' ענף ב' להוכיח מדברי הרי"ף
דס"ל דא"ן מברך לאחריו על לחמניות, וקשה כיון דמדאו' הוי לחם, הרי דעת הרי"ף דחייב מדאו' אף על
כזית, וביאר כנ"ל דמדאו' אין חיוב על לחם שאין דרך לקבוע עליו סעודה.

והנה לפי תי' ב' דרעק"א יוצא חידוש גדול, דהיכא דמספק"ל אם בירך על פת הבב"כ ברכה מעין ג', יהא
חייב לחזור ולברך, דהא מדאו' הוי לחם גמור וחייב בברכת מעין ג' מדין בהמ"ז, ועי' במשבצות סק"ו
דכתב כן לדינא, אולם חילק דהיכא דהוא נילוש במי פירות הוי ס"ס כיון דדעת הרא"ש דאף אינו חייב
בחלה, אולם עי' בא"א ס"ק ט"ז דחזר בו מזה, ובכל גוונא הוי ספיקא דאו'. ויש בזה נפק"מ דעי'
ברעק"א סי' ר"ח סעיף י"ז דכתב דאם בירך בהמ"ז על פת הבב"כ יצא, כיון דבאמת הוא לחם, אולם לפי
הדה"ח והמנ"ב לא יועיל אף בדיעבד.

והנה במ"ב קפ"ד ס"ק כ"ב מסיק דלגבי בהמ"ז אזלינן לפי שביעה ידיד', וא"כ בהכרח צ"ל כתי' ב'
דרעק"א, וצ"ע דבשעה"צ סי' ר"ט ס"ק י"ד כתב דלא משכח"ל בפת הבב"כ דיהא ספק דאו' על ברכת
מעין ג', כיון דאם אכל כדי שביעה חייב בבהמ"ז מדאו', [ומה שציין לדבריו בסי' קס"ח בנוגע לדברי
הפמ"ג, לא מצאתיו], וצ"ע דמשכח"ל באופן דאכל כדי שביעה, אולם אינו בשיעור כדי שאחרים קובעין
עליו, דכה"ג צריך לחזור מספק, כיון דהוא ספק"א, ואולי י"ל דס"ל כדברי הדה"ח דאף בדאו' יש לחלק
דלחם חיובו לפי שביעתו ופת הבב"כ חיובו אינו אלא לפי מה שאחרים קובעין עליו, אולם עדיין צ"ע
דמ"מ יש להסתפק דילמא אינו פת הבב"כ ואז חיובו לפי שביעתו, ויהא חייב לחזור ולברך, וצ"ל דהוי
ס"ס, וצ"ע.

עי' ט"ז סק"י מהשל"ה דאם אוכלו בתוך הסעודה, אף להרא"ש תלוי בדידיה, ובט"ז תמה עליו, ובמ"ב
ס"ק מ"ב פסק כהשל"ה.

ג) עי' מג"א ס"ק י"ג לענין אוכל פהבב"כ עם בשר וכדו' דמצטרף לקבע"ס, ובדרך החיים הוכיח ממג"א
ס"ק כ"ב דכ"ז במלפת את הפת, וע"ע בפמ"ג.

ד) שיעור הקביעות - דעת הגר"ז דהוא ד' ביצים כשיעור עירובי תחומין, אולם עי' מ"ב ס"ק כ"ד דדעת
הגר"א דשיעורו כסעודת בוקר וערב, וע"ש בשעה"צ.

הפסק והיסח הדעת בסעודה

מ"ב א' רב פפא אקלע וכו' עד מתני' ברכ'. רש"י ותוס' ותוס' הרא"ש [ובביאור דברי התוס' עי' ביאור הגר"א ופנ"י]. רא"ש סי' ל"א, [ועי' חז"ל בית מאיר קע"ט בביאור דברי הרא"ש], רבינו יונה, חז"ל הרשב"א ד"ה ולית הלכתא, חז"ל הרא"ה.

עי' בפ"י הראשונים בסוגיא דלעיל בדין הג' של ר"פ, ובפשוטו לאו מדין היסח הדעת מיירי, אלא כיון דקבע סעודתו על פירות הוי קביעות בפנ"ע, אולם בפנ"י ובחזו"א סי' כ"ז נקטו דהוא מדין היסח הדעת ומה"ט הק' דר"פ אדר"פ, ע"ש.

פסחים ק"ג א' רב יעקב וכו'. תוס' שם ק"א ב' ד"ה כשהן, רא"ש סי' י', ר"ן [כ"ד א' מדפי הרי"ף] ובמלחמות באה"ד והריני מוסיף לו וכו'.

חולין פ"ו ב' א"ר חנינא וכו'. רש"י [ובפוסקים הק' דסותר לדבריו בברכות] תוס' שם בכל הסוגיא, רא"ש סי' ה-ו, חז"ל הרשב"א ור"ן על הרי"ף באריכות, ועי' ב"י וא"ר דפליגי בגרסת הרי"ן, ועי' היטב בלשון הרשב"א.

רמב"ם פ"ד ז-ח, כס"מ ולח"מ, בה"ל בשם המ"ע, טור ושו"ע סי' קע"ט, ובנו"כ שם.

עי' מג"א ר"ח ס"ק כ"ד דנחלק עם השל"ה אם היסה"ד מחייב אף בברכה אחרונה, ועי' היטב במ"ב ר"ח ס"ק ע"ג ושעה"צ ע"ב דפסק לענין יין כהשל"ה, אולם בשעה"צ קע"ד ל"ב פסק כמג"א וצ"ב.

אתכא דריש גלותא וכו' - עי' תוס' לגבי אפיקומן, ועי' בטור תע"ז דהביא מראבי"ה ושו"ת הרא"ש דפליגי בזה, [ועי' ח"א נ"ד במוסגר דהוכיח מלשון תוס' דהיסח הדעת בטעות הוי היסה"ד], עי' תוס' לגבי פירות, ודעת הי"א צ"ב, ועי' ט"ז סק"ד, ובפמ"ג שם ובלבושי שרד ב' אופנים בזה. עי' או"ח ת"פ דשתה כוס רביעי בלא הסיבה חוזר ושותה ומברך, ותמה רעק"א בשם הגו"ר מ"ש מאפיקומן.

יין שלפני המזון

א] עי' בתוס' דיין לשתות חשוב טפי מיין לשרות, ולכך אין יין שבתוך הסעודה פוטר ליין שאחר הסעודה, ומה"ט יין קודם הסעודה פוטר ליין שבתוך הסעודה, [ועי' ברש"י ד"ה את"ל דמשמע דיין לשרות גרע משום דשותין ממנו מעט, אולם י"ל דטעמא משום דבא רק לסייע לאוכל ואינו חשוב כ"כ], ועי' בשעה"צ ס"ק י"ב דהק' דתוס' והרא"ש סותרין דבריהם אם בעי' שיתכוין להדי' לשתות בתוך הסעודה או דמהני אף בסתמא, אולם הרא"ה כתב דיין לשרות כיון דבא לצורך האכילה הוי כאכילה, ואין אכילה פוטרת לשתיה, אולם מ"מ יין שקודם המזון פוטר את היין שבתוך המזון, דממנ"פ אם הוא כאוכל נפטר ע"י הפת, ואם הוא כשתיה נפטר ע"י היין.

בתוס' כתבו דאין דין זה נוהג בזה"ז, וצ"ב דסו"ס משכח"ל אף בזה"ז דשותה לשתות ולא לשרות, ועי' ברשב"א דכתב דבאמת אינו תלוי אלא בכוונתו, והגר"ז קו"א סק"ט נקט דפליגי, וצ"ע על המ"ב בס"ק ז' דפסק לתרוייהו.

עי' בדרכ"מ דהביא משלט"ג דבנתכוין אף יין לשרות פוטר יין לשתות.

ב] בתוס' כתבו דקידוש לעולם פוטר ליין שבתוך הסעודה, [וכן דייק הלבושי שרד מלשונם, אולם ברשב"א כתב דיין של קידוש גרע משותה לצמא] אבל בהבדלה אינו פוטר אלא בהבדיל אחר הנטילה, וצ"ב מ"ש קודם נטילה מלאחר נטילה, והגר"ז קו"א סק"ב ביאר דכוונתם דיש דין דצריך לברך ב"א קודם שיקבע סעודה, דומיא הא דמבואר בסי' רל"ב דאינו רשאי לקבוע סעודה קודם מנחה, וכיון דבירך ב"א אינו יכול לפטור את היין, ולפי"ז אם שתה קודם נטילה פחות מכשיעור, הרי"ז פוטר ליין שבתוך הסעודה.

ולענין סתם יין שלפני המזון עי' במג"א סק"ה דבשותה לצמא דמי לקידוש ושאני הבדלה דאינו צורך הסעודה ואינו בא אלא למצוה, ודייק כן אף מלשון השו"ע, והביא ב' ראיות דכ"ה להלכה. א) מהא דהשו"ע בסעיף ז' כתב בשם הרא"ש לענין משקין בתוך הסעודה דישתה קודם הנטילה, וה"ה בשותה לצמא, (ואף די"ל דהרא"ש לשיטתו דחולק על תוס', מ"מ מהא דהשו"ע הביאו משמע דאף תוס' מודו לזה), ובפמ"ג א"א סק"ה דחה דשאני התם דנתכוין לפטור משא"כ הכא דמיירי בסתמא, [וצ"ע דא"כ אמאי לא כתב השו"ע דיש לו עצה בהבדלה לכוין להדי' לפוטרו], ובמחה"ש תמה דהא המג"א כתב דתוס' מודו דבקבע סעודתו מהני אף קודם נטילה. ב) מהא דהק' הרא"ש והטור על הרי"ף למאי בעי' לברך ב"א אחרי ב' כוסות, הרי היין פוטרו מברכה על יין ששתה בתוך הסעודה, ומבואר דאף יין קודם נטילה פוטר, ושאני הבדלה, ותמה בדגמ"ר דאדרבא הרי שתיית הכוסות אינו לצמא אלא למצוה ומ"מ פוטר קודם נטילה, וא"כ ודאי דה"ה יין הבדלה יפטור אותו אף קודם נטילה. אולם בפמ"ג א"א סק"ו נקט דכוונת תוס' דדמי להבדלה ואינו פוטר אלא לאחר נטילה.

ובעיקר שיטת תוס' הק' הפוסקים דסותרים לדבריהם לקמן מ"ג א' ד"ה בא דמבואר מדבריהם דאי לא טעמא דשנוי מקום, היה יין שקודם נטילה פוטר, ובביאור הגר"א נקט (עי' שעה"צ ס"ק כ"א) דבאמת

התוס' חולקים בזה, אולם במג"א סק"ו הוכיח מזה דכל היכא דקבע עצמו לסעודה הוי כלאחר נטילה, והגר"ז יישב עפ"י שיטתו דכיון דהתם הנידון לענין דיין שקודם הנטילה יפטור ליין שקודם הסעודה, שפיר מודו התוס' דאינו חייב לברך ב"א מקודם, ולכך הוצרכו להא דהוי שנוי מקום. אולם דעת הרא"ש פ"י דפסחים סי' ד', וכן משמע ברשב"א וברבינו יונה, דלעולם יין של הבדלה פוטר, ואין חילוק בין קודם נטילה לאחר נטילה.

יין וכדו' קודם הסעודה לענין בהמ"ז

סיכום שיטות הראשונים בקצרה

(א) תוס' בפסחים ק' ב' סוד"ה ידי יין כתבו דאם דעתו לשתות בתוך המזון אי"צ לברך אחריו עה"ג ולא ב"ר על היין, ואם אין דעתו לשתות, אם בא לשתות צריך לברך ב"ר ומעין ג', ובפשוטו כוונתם דאם הוא פוטר ליין שבסעודה הרי"ז בכלל הסעודה, וע"ע בתוס' שם ק"ג ב' סוד"ה רב אשי דכתבו דמברך עה"ג אחר כל כוס וכוס, פרט לכוס שני, וביאר המרדכי "לפי שהוא תיכף לסעודה ופוטר יין שבתוך הסעודה" וזהו כנ"ל, וכן מתבאר בטור סי' תע"ג לענין ב"א על כרפס, דתלוי בפלוגתא דהראשונים אם פוטר את המרור, והיינו דאם הוא פוטר הוי כצרכי הסעודה ואם אינו פוטר אינו נחשה כצרכי הסעודה, ובטור רצ"ט פסק כן לענין הבדלה, [וע"ש בביאור הגר"א דהוסיף "דאם לא כן לא היה יכול לפטור" והיינו כטענת הרא"ש דאם היה חלוק בב"א לא היה פוטר מבר"ר].

(ב) שיטת הרא"ש סי' כ"ד דאין חילוק בין יש לו יין לאין לו יין, ולעולם יין חשיב חלק מהסעודה, כיון דגורר תאוות המאכל, ולפי"ז ה"ה לענין פרי אם אינו מעורר תאוות המאכל, אף דדעתו לאכול עוד פרי בתוך הסעודה, אינו נחשב לחלק מהסעודה, אולם לשיטת תוס' יהא פטור מב"א.

(ג) ועי' בטור סי' רע"ב וסי' רצ"ט, ומתבאר מדבריו דס"ל כסברת הרא"ש דכל שבא לעורר תאוות המאכל הוא בכלל הסעודה, אולם כ"ז באופן דזהו כוונת השתיה, אבל בשותה למצוה כמו בקידוש לא מהני האי טעמא, ולכך הוצרך הטור לבאר דכיון דבעי' קידוש במק"ס נחשב לחלק מהסעודה, ולענין הבדלה פסק כדעת תוס' דתלוי אם שותה בתוך הסעודה או לא.

(ד) שיטת הרמב"ן והר"ן דאף בשותה יין בתוך הסעודה, אין היין שקודם הסעודה נחשב לצרכי הסעודה.

שיטת בעל המאור

(א) הרי"ף בפרק ע"פ כתב דמברך עה"ג אחר ב' כוסות, ובבעל המאור הביא דיש שהקשו דכיון ששותה יין בתוך הסעודה ממילא בהמ"ז תפטור לב' הכוסות, ותי' דהרי"ף מיירי בעני דל"ל יין בתוך הסעודה, ואח"כ הביא להגאונים דבהמ"ז פוטר ליין בדיעבד, וסיים דלפי"ז אי"צ לברך עה"ג אלא אחר כוס רביעי כיון דב' הכוסות נפטרו בבהמ"ז, ונחלקו האחרונים בכוונתו, (א) עי' מג"א קע"ד ס"ק י"ד דלדעת בעה"מ ה"ה בשתה משקין קודם הסעודה, ואח"כ שתה משקין בתוך הסעודה, אף להשיטות דאי"צ לברך ב"ר

על המשקין שבתוך הסעודה, מ"מ הוא נפטר מב"א על המשקין ששתה קודם הסעודה בבהמ"ז, ומבואר בדבריו ב' חידושים, חדא דגם באופן דאינו פוטר לדברים שבתוך הסעודה מברכה ראשונה, מ"מ הוא מצטרף לברכה אחרונה דנחשב לשתייה אחת והוי כחלק מהסעודה, ותו דאף באופן דאין בבהמ"ז פוטר משקין בדיעבד, מ"מ כיון דהשתיות מצטרפין ממילא הוא נפטר בבהמ"ז שפוטר למשקין ששתה בתוך הסעודה. (ב) בחיי אדם כלל מ"א והגר"ז בקו"א סק"ז חולקים דלענין משקין לא שייך דברי הבעה"מ, דדוקא במילי דנפטר בבהמ"ז בדיעבד, מהני מה דדעתו לשתות בתוך הסעודה דיפטר בבהמ"ז, [ובאין דעתו לשתות אינו נפטר מחמת היסה"ד], אבל לגבי משקין דלא מהני בבהמ"ז בדיעבד, אינו נפטר מב"א במה דישתה אף בתוך הסעודה, אולם גם הח"א מודה להא דמשמע מהמג"א דלא בעי' שיפטרנו מב"ר, ומה"ט פסק דה"ה לגבי מזון קודם הסעודה דמצטרף למזון מחמת הסעודה, דאף דפטרנו מב"ר, מ"מ מצטרף לענין ב"א. ג) בשער הציון קע"ו סק"ה חולק דכל דברי הבעה"מ מיירי באופן שהוא פוטר ליין שבתוך הסעודה, דכיון דהוא פוטר ליין ממילא נחשב לחלק מהסעודה. [ולפי"ז הא דבסו"ד כתב לחלוק על הרי"ף דאינו חייב בעה"ג, כיון דלדברי הגאונים הרי בלא"ה הוא נפטר בבהמ"ז, הוא רק לענין עני דאין לו יין לשתות בתוך הסעודה, אבל בשותה יין בתוך הסעודה טעמא משום דהיין פוטר ליין שבתוך הסעודה].

(ב) והנה במחה"ש שם כתב דיש להוכיח כדברי המג"א מהא דאין מברכין עה"ג אחר כוס ראשון, אף דאינו פוטר ליין שבתוך הסעודה, וע"כ דאף בכה"ג מצטרף ליין שבתוך הסעודה, [ודוחק גדול לומר דכל דבריו אזלי רק לשיטתו דמברך רק על כוס ראשון], אלא דלכא"ז צ"ע שהרי לדעת הרי"ף מברך ב"ר על כוס וכוס משום דאיכא היסה"ד, א"כ תקשי אמאי באמת הוא מצטרף ליין שבתוך הסעודה לגבי ב"א, וצ"ל דמ"מ לגבי ב"א אינו נחשב להיסה"ד וחשיב כשתיה אחת, אולם באמת דבלשון הבעה"מ בקושייתו על הרי"ף משמע כהמ"ב, דהא כתב להדי' בקו' דכל הטעם דנפטר בבהמ"ז משום דקיי"ל דיין שלפני המזון פוטר ליין שבתוך המזון, וא"כ באמת תקשי אמאי אין מברכין עה"ג אחרי כוס ראשון.

אלא די"ל דבאמת לטעם ב' דהרי"ף אינו מצטרף ליין שבתוך הסעודה, אבל לטעם הראשון של הרי"ף דכל כוס הוי מצוה בפנ"ע, [ואף דליכא היסה"ד - עי' מ"ב תע"ד סק"ד], א"כ י"ל דבאמת הוי כשתיה אחת, ולכך לענין שיצטרף לב"א, י"ל דסגי במה דהוא יכול להפטר בברכת היין של כוס ראשון, אבל בעלמא אם צריך ב' ברכות ע"כ דחשיב כב' שתיות, ולפי"ז עדיין יש לנו הוכחה לדברי המג"א דסגי במה דיכול לפטור למשקין שבסעודה, אולם זהו דוחק דכל דברי הבעה"מ שייך רק לטעם הראשון של הרי"ף, וצ"ע.

אולם בעיקר קו' המחצה"ש י"ל עוד, דבאמת לגבי כוס ראשון דאינו פוטר ליין שבתוך הסעודה י"ל כדברי הח"א דנפטר מב"א משום דברי הגאונים דבהמ"ז פוטר למעין ג', אולם לגבי כוס שני דהוא פוטר ליין שבתוך הסעודה, טעמא משום דהוא בכלל הסעודה, [וצדקו דברי הח"א דשייך לומר כן אף לגבי מזונות],

אלא דא"כ תקשי דהרי הבעה"מ סובר דמברך רק על כוס ראשון, ומ"מ משמע דאף לשיטתו טעמא משום דבהמ"ז פוטרו מב"א וכדברי הגאונים, וא"כ הרי מוכח דבשאר דברים דלא מהני בהמ"ז, לא מהני אף במקום דפוטרו, וצ"ע בכ"ז.

ג) ובעיקר דברי הח"א, ע"ש בשעה"צ דמ"מ יש להוכיח כדבריו מדברי הרמב"ן והר"ן דנחלקו על הבעה"מ דדברי הגאונים לא נאמרו ביין אלא בדייסא, [ומבואר מדבריהם ב' חידושים, חדא דבהמ"ז אינו פוטר יין, ותו דאין יין שקודם המזון נחשב למחמת הסעודה, ועי' בבה"ל סי' ר"ח סעיף י"ז ד"ה אבל דאף דקיי"ל דלא כהרמב"ן והר"ן לענין החידוש הראשון מ"מ באות ד' שם חשש לדבריהם בהא דס"ל דאינו שייך לסעודה], ודייק בשעה"צ דמשמע דלענין דייסא מודו לבעה"מ דאם דעתו לאכול בתוך הסעודה דנפטרין בבהמ"ז, אולם דחה זאת דהר"ן לשיטתו דבהמ"ז פוטר לכתחילה אף לדייסא דאחר הסעודה, אבל כיון דלהלכה קיי"ל כהאחרונים בסוף סי' ר"ח דאין בהמ"ז פוטר לדייסא שאחר הסעודה אלא במכיון להדי', א"כ ה"ה לדייסא שקודם הסעודה, עכ"ד, ומבואר דנקט דהרמב"ן והר"ן מיירי רק באופן דאוכל דייסא אף בתוך הסעודה, אולם בדברי רעק"א בסוף סי' ר"ח ובשעה"צ שם ס"ק ע"ה מבואר דאף באוכל דייסא רק קודם המזון נפטר לכתחילה בבהמ"ז.

שיטת הרא"ש

א) עי' ברא"ש פ"י דפסחים סי' כ"ד דהק' על הבעה"מ דא"כ איך מצטרפים לברכה ראשונה, הא מיד ששתה יין נתחייב בברכה לאחריו, ולכך ביאר דכיון דבא לתאוות האוכל הוי כחלק מהסעודה, ויש להסתפק אם כוונתו דכל דחלוקים בברכה אחרונה הוי הוכחה דהוה תרי מילי ולא מצטרפים אף לב"ר, או דכוונתו דכיון דגמר סעודתו ונתחייב בב"א ממילא הוי הפסק, ויש להוכיח מהא דאיכא מ"ד דיין שבתוך המזון פוטר ליין שלאחר המזון, והרי כבר הוכיח בבה"ל ר"ח סעיף י"ז (אות ג) מדברי הרא"ש ברכות סו"ס כ"ו דיין שלאחר המזון בעי אף ב"א ואינו נפטר בברכת המזון, וא"כ הרי חלוקים בברכה אחרונה דיין שבתוך המזון טעון בהמ"ז ויין שלאחר המזון טעון עה"ג, וע"כ דכוונתו דכיון דגמר סעודתו ונתחייב בברכה אחרונה הוי הפסק, אבל יין שבתוך המזון הרי עדיין אינו מחוייב לברך בהמ"ז.

ב) עי' ברא"ש פ"י דפסחים סו"ס ד' לענין קידוש והבדלה דאי"צ לברך ב"ר על היין שבתוך הסעודה ולא ב"א על היין של הקידוש, ועי' בק"נ דביאר דהרא"ש אזיל לשיטתו דכיון שבא לתאוות האוכל הוי כחלק מהסעודה, ומה"ט אף בנמלך אי"צ לברך, [ולא כתוס' שם ק' ב' סוד"ה ידי], אולם הטור בסי' רע"ב ביאר דלדעת הרא"ש טעמא דקידוש משום דבעי' קידוש במק"ס, [וכנראה דס"ל דקידוש גרע כיון דלא בא בשביל לעורר התיאבון אלא למצוה, אולם צ"ע דהא הרא"ש כתב כן לענין שתיית ד' כוסות, אף דשותה את היין רק למצוה, וצ"ע], ומה"ט כתב בסי' רצ"ט דאף הרא"ש מודה לענין הבדלה דאם אין דעתו לשתות בתוך הסעודה חייב לברך ב"א על היין של הבדלה, ותמה במג"א רצ"ט ס"ק י"א דהא מבואר

ברא"ש דאין חילוק בין יש לו יין לאין לו יין, ואם באין לו חייב בב"א, ממילא אף ביש לו חייב בב"א על היין של הבדלה.

ג) ובעיקר דברי הרא"ש בפסחים יל"ע, דהנה נחלקו הראשונים אמאי אין מברכין על המרור בופה"א, לשיטת הר"י משום דהוי כדברים הבאים מחמ"ס, ולשיטת הרשב"ם נפטר בברכת הכרפס, וכתב הרא"ש בהלכות פסחים בקצרה בסוף המסכת, הובא בטור סי' תע"ג, דלדעת הר"י חייב בב"א על הכרפס, כיון דאינו שייך למרור שבסעודה, אבל להרשב"ם כיון דפוסט למרור ממילא בהמ"ז פוסט אף להכרפס, וצ"ע דלהרא"ש לשיטתו הרי כיון דאינו גורם לתאות האכילה, אף להרשב"ם יהא טעון ב"א, ואדרבא היה לו להק' עליו איך פוסט למרור מב"ר, הא כיון דחייב ב"א על הכרפס אינו פוסט את המרור מב"ר.

אולם נראה דיש לחלק דכל דברי הרא"ש מיירי לענין יין דבאמת הוי כחלק מהסעודה, אלא כיון דגורם ברכה לעצמו חייב בברכה ראשונה, וע"ז חידש הרא"ש דאם היה חייב בברכה אחרונה על היין שקודם הסעודה לא היה פוסט ליין שבתוך הסעודה מברכה ראשונה כיון דהווי ב' שתיות, משא"כ לענין מרור דלפי הרשב"ם דטעון ב"ר, נמצא דאינו נחשב לחלק מהסעודה, ובזה שפיר י"ל דיכול להפטר במה דשתה קודם הסעודה, ולא איכפ"ל דחלוקים לענין ב"א, [וביותר מוכח כן דיעוי' ברבב"ד ריש ערבי פסחים דכתב להוכיח מהא דבאים בתוך הסעודה אינם טעונים ברכה לאחריהם, דבהמ"ז פוסט לב' דברים, ודלא כבעה"מ שם, ודו"ק].

ובתהלה לדוד קע"ד סק"ט הק' מהא דכתב הרא"ש בברכות פ"ו סי' כ"ט דהרוצה להסתלק מהספק אם צריך לברך על משקין שבתוך הסעודה, יברך קודם נטילה ע"ד לשתות בתוך הסעודה, וקשה לפי דברי הרא"ש בפסחים הא כיון דמחוייב בב"א על מה ששתה קודם הסעודה, א"כ שתייתו קודם הסעודה לא תועיל לפוטרו מב"ר על המשקין שבתוך הסעודה, וי"ל לפי הנ"ל דכיון דטעון ב"ר בתוך הסעודה נמצא דאינו נחשב לחלק מהסעודה, ולכך אעפ"י דחלוקים בב"א, מ"מ שפיר פוסט למשקין שבתוך הסעודה, אלא דא"כ תקשי להשיטות דאינו טעון ברכה על המשקין בתוך הסעודה, דאם שותה רביעית משקין קודם הסעודה, נמצא דמתחייב בב"א, ושוב הוא נכנס לפלוגתא דהראשונים, כיון דלפי השיטות דטעון ב"ר בתוך הסעודה, הוא נפטר בבהמ"ז, וע"כ צ"ל דמיירי דשותה פחות מרביעית.

אלא דאכתי תקשי דהא מסתבר לומר דאף בשותה פחות מרביעית חשיב דחלוק לענין ב"א, כיון דאם היה שותה רביעית היו חלוקים בב"א, ואינו תלוי בפועל אם נתחייב בב"א, ושוב קשה אמאי משקין שקודם הסעודה פוסט למשקין בתוך הסעודה, וע"כ צ"ל כנ"ל דכיון דאינו חלק מהסעודה לא איכפ"ל דחלוקין לענין ב"א, אבל להשיטות דמשקין שבתוך הסעודה אי"צ ב"ר, נמצא דבפחות מרביעית אינו חייב בברכה אחרונה, ואינו צריך לפטור את המשקין שבתוך הסעודה, ודו"ק.

שינוי מקום - א

פסחים ק' ב' גמ' אותם בני אדם – עד ק"ב א' ת"ר

ק"א א'

גמ' סבור מינה וכו'. עי' רשב"ם דהיינו מבית לעליה, אולם בתוס' הביאו דיש גורסין מפניה לפינה, וכ"ה גרסת ר"ח והרי"ף, וצ"ב דא"כ מה הראיה מהא דנחית מאגרא לארעא לענין מפניה לפינה, ועי' בר"ן מה שתי', ולענין ש"מ לגבי ברכה, עי' בה"ל ס"ב ד"ב בבית אריכות בזה אם יש חילוק בין קידוש לברכה. לענין אי מהני דעתו יש בזה ג' דעות. א) עי' תוס' לעיל ד"ה ידי קידוש דמבית לבית לא מהני דעתו, אבל מחדר לחדר מהני דעתו, ועי' בר"ן דהק' מה הסברא לחלק בזה, וצ"ל דמבית לבית עצם חילוק המקומות מחלק, אבל מחדר לחדר הוי בית אחד אלא דבאין דעתו לכך, חילוק החדרים מחלק, משא"כ בדעתו לכך דהוי כמקום אחד. ב) ועי' ברא"ש ס"ה' דמבית לבית נמי מהני דעתו, וקשה דא"כ מאי פריך ל"ל לקדושי בבי כנשתא, הא מהני משום דעתו, ועי' ברא"ש מה דיישב בזה. ג) במרדכי כתב דאף מחדר לחדר לא מהני דעתו, ורק מפניה לפינה מהני דעתו, והא דמבואר בירושלמי דמהני דעתו מסוכה לבית, משום דחשיב כמו מפניה לפינה.

ובשו"ע רע"ג ס"א פסק כתוס' דמפניה לפינה הוי כמקום אחד, והוסיף ברמ"א דמסוכה לבית הוי כמפניה לפינה, ועי' בביאור הגר"א דתמה דכיון דפסק המחבר כתוס' הרי לדבריהם מפניה לפינה אי"צ לדעתו, והירושלמי ע"כ מיירי במחדר לחדר, ועי' דגו"מ מה דיישב.

שם - ויתיישב שלא יחלוק הירושלמי וכו'. עי' מהרש"א דהק' דלרב ע"כ מהני באין דעתו לאכול במקום אחר, ובירושלמי מבואר דבעי' לדעתו, ועי' קרבן נתנאל אות ש' ובחזו"א ס' קכ"ד לסוגיין.

תוס' ד"ה אבל ממקום למקום. עי' מהרש"א דהוכיח מרב דש"מ דקידוש קיל מש"מ דברכה, דהא רב ס"ל ידידי קידוש יצא וידי יין לא יצא, וצ"ע דהא בפשוטו לרב ליכא כלל דין סעודה בקידוש, ומה הראיה דקיל מברכה, וכן מוכח בגמ' דמוכיח מרבה, והתם מיירי דלא אכלו כלל, וכן מוכח מתוס' ד"ה ידי יין כתבו דלרב הבדלה דמי לקידוש, ובהבדלה ליכא כלל דין סעודה, וצ"ע.

עי' בר"ן דהיכא דרואים מקום הקידוש אינו צריך לחזור, ועי' מ"ב רע"ג סק"ו דסגי ברואה מקצת מקומו, ויל"ע אי סגי במקצת החדר או דבעי מקצת השולחן, ויש להוכיח מהא דכתב הר"ן דמפניה לפינה אינו קבמ"ס, והרי כיון דסגי במקצת החדר לא משכח"ל חסרון דמפניה לפינה, אולם עדיין יש לדחות דכ"ז הר"ן לשיטתו דמפניה לפינה אינו מק"ס דבזה י"ל דודאי בעי' שיראה מקום השולחן, אבל עדיין יש לדון לדין דמפניה לפינה אינו ש"מ ומשום דתוך המחיצות הוי כמקום אחד, וממילא עדיין יש להסתפק דהא סגי ברואה מקצת מהחדר, וצ"ע.

ע' מ"ב רע"ג ס"ק י"ב דלגבי קידוש אם חוזר למקומו אינו צריך לחזור ולקדש, משא"כ בש"מ לענין ברכה, וע"ש בבה"ל דביאר דכל שיוצא לצורך הסעודה וליכא היסה"ד חשיב כמקו"ס, וע"ש במ"ב דיצא לצרכיו אינו הפסק אולם בסי' קע"ח ס"ק כ"ו הביא מדה"ח לענין ברכה דצריך לחזור ולברך.

בשו"ת ר"י מסלוצק הביא מהגר"ח מולאזין דלגבי קידוש מהני מקצת חברים, וע"ש דהביא מהריטב"א בסוכה מ"ה ב' דכל שיוצא ע"ד לחזור לאלתר אינו טעון ברכה.

ק"א ב'

לא שנו אלא וכו'. ע' פלוגתא דרש"י ותוס' אם מחדר לחדר הוי ש"מ, והר"ח והרי"ף גרסי מפינה לפינה, והיינו דאף דלגבי קידוש גרסי לעיל דהוי הפסק מ"מ לענין ברכה אינו הפסק, וע' בה"ל דמודו דאף מחדר לחדר לא הוי ש"מ לענין ברכה.

וע' בר"ן דביאר טעמא דמילתא דלסעודה מייחד מקום אבל ליין אינו מייחד מקום לשתייתו, ומה"ט כתב דבמיני פת ודגן דמייחד להו מקום, אף מפינה לפינה הוי הפסק, ובמהר"ם חלאוה ביאר דבקידוש בעי' מקום סעודה ממש אבל לברכה כל שלא עקר לא הפסיד, ולפי"ז פת דמי ליין, וע' היטב בשעה"צ קפ"ד סק"ג.

הטעונים ברכה וכו'. דעת רשב"ם דכל ז' מינים טעונים ברכה במקומן, ולתוס' הוא רק בפת או בה' מיני דגן, וע"ע ברי"ף ובבעה"מ ובלמחמות, ויסוד הנידון תלוי לכא' אם העיקר תלוי בברכה דמעין שבע הוי ברכה חשובה, או דתלוי אם הוא אוכל חשוב.

ובשו"ע סעיף ה' הובא ב' הדיעות, וכתב במג"א ס"ק י"ב דלכתחילה חברך במקומו לכל הז' מינים ובש"מ אי"צ לברך כיון דסד"ר לקולא, ותמה ברעק"א כיון דמכח סד"ר לקולא אינו טעון ברכה במקומו א"כ צריך לברך בודאי, כיון דאינו עומד לחזור למקומו, ול"ש לומר לקיבעא קמא הדר, ויל"ע דאחר דהדין דלכתחילה יחמיר לברך במקומו, א"כ הרי אם בא לקיים את הלכתחילה בודאי דדעתו לחזור, ולמאי בעי' לסד"ר לקולא הא בתורת ודאי אינו צריך לברך.

לקיבעא קמא הדר וכו'. ע' רשב"ם רא"ש ור"ן דאף בממשיך סעודתו במקו"א אי"צ לברך, אולם בחי' הר"ן ומהר"ם חלאוה ומאירי כתבו דדוקא בחוזר למקומו אי"צ לברך, וע' בתוס' הק' לרשב"ם דיין הוי טעון ברכה במקומו א"כ נמצא דרו"ש פליגי אדר"ח, והרי התם הנידון אם יכולים לשתות בביתם, וע"כ דס"ל כהרשב"ם, ויש להסתפק למהר"ם חלאוה באופן שאכל במקום אחר אם יכול לחזור ולאכול במקומו הראשון, או דהשתא מקומו הוא רק המקום השני.

וברמ"א סעיף ז' פסק דאין חילוק, ועי' מ"א סק"ז דמ"מ לגבי היתר דהניח זקן יש חילוק בין חוזר לאוכל במקום אחר.

עי' מ"א ר"י סוף סק"א דבפחות מכזית אינו נחשב לטעון במקומו, והנה הרשב"ם הק' אמאי לא מוקי לברייתא בשאר דברים וריו"ח מיירי ביין, ולפי המג"א י"ל דלישנא דריו"ח משמע דמיירי אף בשתה פחות מכשיעור ודמי לשאר דברים, ועמד ע"ז בחזו"א, ובאבן העוזר בסי' רע"ג הק' דלפי הגאונים דשתיית יין חשיב כמקו"ס, א"כ בע"כ דרו"ש מיירי דשתה פחות מכשיעור, דאל"כ חשיב כמקום סעודה, וא"כ נימא דריו"ח דקאי אמילתייהו נמי מיירי בהכי, ועי' רש"ש.

עי' תוס' דלכל הפירושים יכול לשתות מים או יין. ונפסק במ"א סק"ו, ויל"ע להשיטות דמזונות טעון ברכה במקומו, ואכל מזונות ופירות, אם חזרתו לצורך המזונות מהני אף לפירות, ואת"ל דלא מהני כיון דהוי ב' ברכות, יל"ע להשיטות דכל ז' מינים טעון ברכה במקומו ואכל ענבים ופירות, אם חשיב כקביעות אחת או לא.

ברכה למפרע בשינוי מקום

לענין דברים הטעונים ברכה במקומן, דבהניח חברים אינו צריך לברך למפרע ואם לאו צריך ברכה למפרע ובתחילה, ויש בזה ה' שיטות בראשונים.

א] שיטת תוס' והרא"ש בפסחים ובחולין דשינוי מקום הוא מדין היסה"ד, ולכך מעיקר הדין אינו מחוייב רק בברכה לכתחילה, והא דטעון ברכה למפרע הוא רק משום חשש דעד שיחזור יעבור זמן עיכול, ומה"ט אם יצא ולא בירך, כשחוזר אינו צריך לברך למפרע, ובזה בארו לשון הברייתא "כשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחילה" דמיירי בגוונא דלא בירך בהמ"ז, וקמ"ל דאי"צ לברך רק המוציא.

ובבית מאיר סי' קע"ח תמה דהא מבואר בגמ' דהך מילתא דבעי' ברכה למפרע תלוי בפלוגתא דשינוי מקום, ולפי תוס' הרי לכו"ע שייך לגזור, ותי' דכיון דבארו תוס' דשינוי מקום מדין היסה"ד, ע"כ דלמ"ד דליכא שינוי מקום ליכא היסה"ד, ולכך אי איכא היסה"ד יש לחוש שמא אף ישכח מלברך שהרי אין דעתו על הסעודה, אבל אי ליכא היסה"ד כיון דעדיין דעתו על הסעודה, ממילא ה"ה דאין לחוש שיעבור זמן עיכול, וכן מבואר בבה"ל ד"ה בלא ברכה, ע"ש בארוכה.

עוד י"ל דזה ודאי דרבנן לא יתקנו דחייב לברך בהמ"ז באמצע הסעודה, ולכך לר"ח דס"ל דעדיין הוא עומד בקביעותו לא שייך לחייבו לברך באמצע הסעודה, אבל לר"ש דבשינוי מקום נגמר הסעודה, שייך לתקן דחייב לברך למפרע, [וכן משמע ברעק"א בביאור דברי הרמב"ן והר"ן].

ולפי"ז נמצא דקו' הגמ' לר"ח הוא גם מהא דכשיוצאין צריך לברך למפרע, דהא באמצע הסעודה לא שייך לחייבו למפרע, וע"כ מוכח כר"ש דאף בטעונין ברכה במקומן איכא שינוי מקום, אולם ברשב"ם ביאר

דהקו' היא מהא דטעון ברכה לכתחילה, וצ"ב. [וכן יש ליישב קצת לקו' המהרש"א אמאי לא פריך מסיפא דקתני להדי' דבלא הניח מברך למפרע, וי"ל דמסיפא לחוד י"ל דהוא רק משום גזירה בלבד, וממילא יהא שייך לומר כן אף בליכא ש"מ, אבל ברישא דקתני דאי"צ לברך מוכח דהיכא דליכא ש"מ ליכא גזירה].

עוד תמה בבי"מ מהא דמבואר בגמ' בדף ק"ב א' דמדדיק מלשון הברייתא דהלכו לבית הכנסת רבנן מודו לר"י דכשיוצאין טעונין ברכה למפרע, והא באין טעונין ברכה במקומן לא שייך לגזור שמא עד שיחזור יעבור זמן עיכול, שהר יכול לברך במקום השני, ואי נימא דמ"מ יש לגזור שמא ישכח, א"כ אף בטעונין ברכה במקומן יש לחייבו לברך לפרע, ותי' עפ"ד הנ"ל, דכיון דבאין טעונין ברכה במקומן לכו"ע איכא היסה"ד שפיר יש לחוש שמא ישכח מלברך, משא"כ בטעון ברכה במקומו דס"ל לרבנן דליכא היסה"ד, וכן פסק במ"ב ס"ק ל"ו ושעה"צ ס"ק כ"ו.

[ב] בבעה"מ כתב דדיוק הגמ' מהא דמשמע דאף בהניחו חברים לא התירו לצאת רק לדבר מצוה ולא לדבר הרשות, וביאר משום דחיישינן דילמא לא יחזור לברך במקומו, וכיון דכל הגזירה שייך רק בטעונים ברכה במקומן, ע"כ דהברייתא מיירי לענין דברים הטעונין ברכה במקומו.

ובבה"ל [סעיף ב' ד"ה דחיישינן] הק' דא"כ אמאי מבואר בגמ' דרבנן מודו לר"י דבדברים שאין טעונין ברכה במקומן צריך לברך למפרע, הא לא שייך בזה את הגזירה כיון דאינו צריך לברך במקומו, וקו' צ"ע, דהא מבואר בעה"מ לעיל דהא דבלא הניחו חברים טעונין ברכה למפרע, הוא מעיקר הדין כיון דאין בהמ"ז אחת עולה לשתי ברכות של המוציא, וא"כ מבואר דבלא הניחו חברים דיש כאן ש"מ צריך לברך מעיקר הדין, וכן בהניחו חברים הוצרך הבעה"מ לבאר דהוא רק משום גזירה, והתירו רק לדבר מצוה, ומה"ט באין טעונין ברכה במקומו צריך לברך למפרע מעיקר הדין.

[ג] הרמב"ן במלחמות ביאר בפ' קמא דדיוק הגמ' מהא דחייב לברך כשיוצא ולא אחר שיצא, וע"כ דמיירי לענין ברכה במקומו, ובפ' הב' פירש דכוונת הגמ' [כעין שיטת הבעה"מ] דרק בטעון ברכה במקומו צריך לברך למפרע משום גזירה דילמא לא הדר לברך, אבל באין טעון ברכה בקומו אינו צריך לברך למפרע ככל היסה"ד, וכיון דמבואר בברייתא דצריך לברך למפרע, ע"כ דמיירי בטעון ברכה במקומו, והר"ן ביאר בכוונת הגמ' כפי' ב' דהרמב"ן, [אולם בלשונו משמע דהא דצריך לכתחילה לברך למפרע, הוא משום דלכתחילה אסור לעקור ממקומו קודם שיברך במקום אכילתו]. ומ"מ כתב הר"ן בשם הרמב"ן, וכן מדויק בלשון הרמב"ן, דביצא ולא בירך, כשחזר צריך לברך למפרע לפני המוציא, כיון דעשו אותו כחוב גמור.

והק' ברעק"א דא"כ אמאי ס"ל לברייתא קמא דיש חילוק בין הניחו חברים או לא, הא סו"ס כיון דטעון ברכה במקומו יש לגזור דילמא לא הדר, ומכח זה הוכיח רעק"א דכל הגזירה שייך רק אם יש כאן ש"מ, אבל כיון דבהניחו חברים ליכא ש"מ, לא שייך את הגזירה, וכנראה דכוונתו דודאי דרבנן לא יחייבוהו לברך בהמ"ז באמצע הסעודה.

ובעיקר דברי הרמב"ן והר"ן דבאין טעון ברכה במקומו ליכא גזירה, הק' בבית מאיר מהמשך הסוגיא דמבואר דבאין טעון ברכה במקומו דלכו"ע יש ש"מ חייב לברך למפרע, והא לא שייך שם את הגזירה, [ובשלמא לתוס' י"ל כדהובא לעיל מהבי"מ דמ"מ גזרו דיעבור זמן עיכול, ולבעה"מ נמי א"ש כיון דבש"מ הוא מעיקר הדין, אבל להרמב"ן והר"ן קשה], ובבה"ל תי' [על הבעה"מ] דכוונת הגמ' דבאין טעון ברכה במקומו הוא רשאי לברך, אבל בטעון ברכה במקומו כיון דכשחוזר אינו מברך המוצי, הוי ברכה שאי"צ, [ובחי' רבינו דוד הערה 13 הובא דיש דלא גרסו כן בגמ'].

[ד] עי' ברמב"ם פ"ד ג-ה, והשו"ע העתיק ללשון הרמב"ם, ונקטו הפוסקים בכוונתו דש"מ לאו מדין היסה"ד אלא דכל שמשנה מקומו פסקה סעודתו, ולכך ס"ל להרמב"ם דגם כשחוזר חייב לברך למפרע, וכמו"כ משמע מלשונו דפסק כר"ש דגם בשתיה חייב לברך למפרע, [ומה"ט השמיט ללשון עקרו, דהא לר"ש אף בלא עקרו יש ש"מ], אולם מ"מ מבואר בשו"ע דאם עבר ואכל בלא בהמ"ז סגי לי' בחד בהמ"ז, והיינו דאינו סובר כבעה"מ דלא מהני חד בהמ"ז לב' ברכות, אלא סובר דיש דין שלא יהא הפסק בין גמר הסעודה לבהמ"ז. ועי' בתוס' ק"א א' ד"ה ידי יין דהביאו מהירושלמי דש"מ והיסה"ד חד דינא הוא, וזהו ראייה לראשונים.

[ה]

עיקר וטפל

אופנים של עיקר וטפל

(א) עי' מ"ד א' [סי' רי"ב א-ב] דמליח פוטר לפת מדין טפל, ומבואר בתוס' דהוא באוכלם בזא"ז, וכ"ה לעיל מ"א א' לענין צנון פוטר לזית.

(ב) עי' ל"ו א' [סי' ר"ב ס"ד] דשותה יין באניגרון הוי אניגרון טפל, ומבואר דאף דרוצה לשתות גם את האניגרון, מ"מ כיון שהוא בא בשביל ללפת את השמן הרי"ז טפל, ועי' בשעה"צ סק"כ דודאי כ"ז מיירי בב"א אבל בזא"ז אינו בכלל ללפת וצריך עליו בפנ"ע.

(ג) עי' ל"ט א' דקמח שבא לדבק את התבשיל אין מברכין עליו, ועי' ברמב"ם פ"ג ה"ו ובשו"ע ר"ד סי"ב דהוא מדין עיקר וטפל.

(ד) עי' רא"ש סו"ס ח' ובשו"ע ר"ח סעיף ז' לענין תערובת של אורז עם מינים אחרים דנקבע לפי הרוב, וכן ברמ"א ר"ב ס"א הביא כן מהתשב"ץ לענין יין ושיכר, ועי' בבאור הגר"א שם דתמה דשאני מליח ופת דאינו רוצה בתרוייהו, אבל הכא דרוצה בתרוייהו אלא שמין אחד מרובה מחבירו, מנ"ל דכה"ג נמי איכא דין טפל.

ה) עי' תוס' מ"ד א' ד"ה מברך ותוס' מ"א ב' דמבואר מדבריהם דפת פוטר פרפרת מדין טפל לענין ברכה, וכן בארו בתוס' שם דזהו הדין דיין פוטר משקין, ומבואר דאף דליכא תערובות וטפילות ונאכל כ"א בפנ"ע, מ"מ כיון דהפת חשוב טפי הרי"ז מטפיל לשאר הדברים לענין לפוטרם מברכה.

ו) עי' מ"א ב' דלרש"י מחמ"ס היינו דברים הבאים ללפת את הפת, ובתוס' הק' דא"כ מאי קמ"ל ר"פ מתני' היא דטפל נפטר ע"י העיקר, ובבעה"מ וברשב"א תי' דס"ד דכיון דאין דעתו עליו בשעת הברכה אינו בכלל דין טפל, קמ"ל, [ובפשוטו פליגי על תוס' מ"ד א', אולם עי' מג"א רי"ב דכוונת הבעה"מ דר"פ קמ"ל דסגי במה דבסעודה כוונתו על כל מה שיבא בתוך הסעודה, ועי' לשון מאירי לעיל מ"א ב' דמבואר דלא כמג"א], ובפנ"י תי' דס"ד דשאני מליח דאינו רוצה באכילת הפת, אבל הכא הוא רוצה לאכול את הדברים הבאים ללפת, קמ"ל דאף זה בכלל דין טפל.

זה הכלל – עי' רעק"א למשניות דביאר דס"ד דדוקא במליח שברכתו שהכל דברכת שהכל שייך ג"כ בפת, משו"ה נפטר הטפל, ואף למ"ד דשהכל אינו פוטר לפת, מודה דבטפל דאין לו חשיבות פוטר שהכל לפת, אבל היכא דהעיקר ברכתו בופה"ע והטפל ברכתו בופה"א ליכא דין טפל, קמ"ל.

עי' רש"י דפ"ג חשובין טפי, ויש לפרש בב' אופנים, א) דבאמת לא הדר מהא דפת אינו טפל למליח כיון דפת הוא דבר חשוב, ושאני פ"ג דחשובין טפי מפת, [וכדביאר הב"ח בדעת ר"י ב) או דכוונתו דאעפ"י דבעלמא אין פת נעשה טפל למליח מחמת דהוא חשוב, מ"מ כיון דהמליח בא מחמת הפ"ג, יש למליח חשיבות לגרור את הפת, וכן נראה דהבין השעה"צ רי"ב סק"ט, וכן משמע ברמב"ם פ"ג ה"ז לפי ביאור הלח"מ.

ועי' רבינו יונה דביאר דהפת טפילה לפ"ג, והב"ח פי' דכוונתו דאעפ"י דהפת בא מחמת המלח, מ"מ כיון דפת חשוב אינו נעשה טפל למליח, ובמג"א סק"ב חולק עליו דודאי הפת נעשה טפל למליח, אלא דר"י בא ליישב קו' התוס' דמיירי דמלח את הפירות עצמן ואכל את הפת עמהן, דמברך על הפירות המלוחים ופוטר לפת.

וצ"ב לפי הב"ח מ"ש מנותן פת בתבשיל לדבק דנעשה טפל לתבשיל, אף דפת הוא דבר חשוב, וצ"ב

תוס' ד"ה באוכלי - באותו מעמד. עי' ברעק"א למשניות דביאר דכוונתם דשינה מקומו לאחר אכילת הפירות, וסברתם דלא עדיף טפל מהפירות עצמן, דבשינה מקומו צריך לברך, אולם במ"א סק"ב הביא מהב"ח ונ"צ דבארו באו"א, ע"ש.

שם - א"נ בשעה וכו'. עי' מג"א קע"ד סק"ט דהוכיח מתוס' דבהיו לפניו, גם הפת נפטר מברכה, ויל"ע אם הפי' דתרווייהו טפלים לפ"ג או דהלחם טפל למליח, ונפק"מ באכל את הטפל השני קודם הטפל הראשון, אם יש לזה דין טפל קודם העיקר דלחלק מהפוסקים טעון ברכה בפנ"ע.

עי' חזו"א דהוכיח מתוס' דדין טפל אין ענינו דאי"צ ברכה, אלא דחשיב כאילו תרווייהו ברכותיהן שוין. ומשמע מלשונו דמתי' קמא ליכא הכרח, וכנראה דכוונתו דכיון דבשינוי מקום חשיב כאוכלו בפנ"ע, ממילא דמי לאוכל מחמת טעם רע דודאי צריך לברך דומיא אוכל לרפואה, אלא דלפי"ז י"ל דאף מתי' בתרא ליכא ראייה, דכוונתם דכל שאין דעתו עליו חשיב כסעודה בפנ"ע ולכך ל"ל דין טפל.

עי' ברשב"א לעיל מ"א ב' דכתב לחלק בין פירות הבאים בסעודה לעורר תאות המאכל לפת ומליח, דפירות באין אף להנאת עצמן, משא"כ פת דאינו אלא להעביר רתיחת המלח, ועוד כתב דהתם אוכל את הפת ביחד עם המליח, ומשמע מדבריו דאף א"נ דבמליח אכל את הפת להנאת עצמו, מ"מ כיון דהמליח עיקר ואוכלו ביחד עם המליח, נפטר הפת, משא"כ בפירות דאינו אוכל כאחד, והוא חידוש.

טפל קודם לעיקר

א] עי' ב"י בשם תרוה"ד סי' ל"א דהוכיח ממהר"ח או"ז סי' ל"ח דבאוכל את הטפל קודם העיקר מברך על הטפל שהכל, דכיון דאסור ליהנות בלא ברכה, וא"א לפטור למפרע, לכך מברך מעיקרא שהכל, ובב"י הק' דכמו דכתב הרא"ש [סי' ט"ז] דא"א לומר דבאכל פחות מכשיעור מז' מינים יברך בור"נ, דודאי בשביל חסרון השיעור לא יברך ברכה אחרת, וה"ה הכא לא ישתנה ברכת הטפל, [והיה נראה דכוונת הב"י דאדרבא כיון דהוא טפל לא יברך כלל, אולם בשעה"צ נקט דכוונת הב"י דיברך ברכתו הראויה], ובדרכ"מ תי' דשאני הכא דאין עיקר הנאתו מהטפל לכך אי"צ לברך ברכתו הראויה, והא דמברך שהכל משום דאסור ליהנות בלא ברכה, ובט"ז סק"ז הק' עליו דח"ש נמי אין הנאתו שוה כשיעור שלם, וצ"ב הנידון בזה.

והנה יל"ע מדוע הטפל הפסיד עיקר ברכתו, האם זה מדין עיקר וטפל, או כיון דאינו אוכלו להנאתו הפסיד לעיקר ברכתו, ועי' במהר"ח או"ז דהוכיח כדבריו מהא דס"ל לרש"י דפת הבב"כ דבא למתיקה מברך עליו בור"נ, ומבואר דהחסרון משום דכל שבא למיתוק איבד חשיבותו, ומה"ט בטפל איבד אף את הברכה ראשונה.

ולכאו' נראה דהט"ז נקט דהטעם משום דאיבד ברכתו ולכך הק' דא"כ ח"ש נמי יאבד לברכתו משום דאין הנאתו שלימה, והדרכ"מ נקט דהוא מדין טפל ולכך ס"ל דאינו ענין כלל לח"ש, כיון דהכא הוא נפטר

מברכתו, אולם צ"ע מלשון הט"ז בסוף סק"ז דביאר הטעם דהפסיד ברכתו הראויה "שבזה סומך על העיקר", וע"ע באשר לשלמה מועד סי' י"ד דביאר בזה באו"א.

[ב] בביאור הגר"א הביא מהתוס' יו"ט דדייק מלשון המשנה דקתני הביאו לפניו מליח בתחילה, דבלא הביאו תחילה מברך על הטפל שהכל, והנה בט"ז סק"ו הק' אמאי בהקדים את הטפל אינו יכול לברך על העיקר עכשיו, ואף דאוכל בנתיים אינו הפסק, כיון דהוי צורך האכילה, ותי' דכיון דהוי הנאה אחרת משתיה הוי הפסק, וביאר הפמ"ג דכוונתו דכיון דהוי ב' ברכות נפרדות חשיב הפסק, ולפי"ז תמה הפמ"ג דע"כ לישנא דמתני' אינו מדוקדק, דכיון דברכת שהכל של המליח מהני בדיעבד על פת, ממילא אף אם יאכל את הטפל תחילה נפטר העיקר, וע"כ דלשון המשנה לאו דוקא.

ובאמת דיש להק' טפי דכיון דאם יאכל את הפת קודם המליח נמי ברכתו שהכל, א"כ אף אם מברך על המליח תחילה נפטר הפת, כיון דברכותיהן שוין, ולא בעי' לדין עיקר פוטר את הטפל, [ואולי כיון דבשוין מין ז' עדיף, נמצא דאף דהפת ברכתו שהכל יש לו מעלה של מין ז', ולכך אי לאו דין עיקר פוטר לטפל היה צריך לברך תחילה על הפת, ודוחק, ועוד י"ל דאי משום דין גרירה הדרה קו' הראש יוסף דהיכא דאכל כדי שביעה הרי חייב בבהמ"ז מדאו', ואיך פוטר המליח את הפת, אבל משום עיקר פוטר מהני אף לגבי בהמ"ז, וכדיבואר להלן].

ובעיקר דברי הט"ז, הק' הפמ"ג במשבצות סק"ה דנמצא לפי"ז דע"כ גם באוכל את הטפל קודם העיקר, יש לו דין טפל, ולכך בלא דהוי הפסק היה ברכת העיקר פוטר את הטפל, והנה כתב הט"ז בסק"ה דכל שבא למתק הוי לעולם כקדם הטפל לעיקר, והק' הפמ"ג דמ"מ כיון דברכת העיקר הראשון פטר את העיקר השני, ממילא נפטר הטפל שאכל קודם העיקר הראשון, וע"כ דס"ל דאין לו דין טפל, ונמצא דהט"ז סותר את דבריו.

[ג] עי' בשו"ת הרמ"א סי' א' דכתב לדון אם פת טפל חייב בנט"י, והביא דיש שהוכיחו מהא דמבואר ברבינו יונה סו"פ אלו דברים דאוכל בשביל השתיה שאחריו בעי נטילה, ודחה הרמ"א דיש לחלק בין טפל קודם לעיקר לטפל אחר העיקר, והוכיח כן מהא דס"ל לתרוה"ד דבטפל קודם העיקר צריך לברך, ולכאו' כ"ז אי נימא דטפל קודם העיקר אין לו דין טפל, לכך שייך לומר דחייב בנט"י, ואילו מדבריו בדרכ"מ מבואר דיש לו דין טפל אלא דחייב לברך משום דאסור ליהנות.

וצ"ל דס"ל דבאמת טפל קודם העיקר אין לו דין טפל, אלא דמ"מ כיון דאין עיקר הנאתו ממנו בטלה חשיבותו, ומשו"ה באוכל את הטפל אחר העיקר כיון דחייל עליה דין טפל נמצא דבאמת אי"ז סעודת פת ולכך אינו חייב בנט"י, אבל באוכל את הטפל קודם העיקר, אף דאינו מברך ברכתו הראויה, מ"מ עדיין חשוב סעודת פת וחייב בנט"י.

[ד] עי' מג"א סק"ד דביאר דכל דברי מהר"ח או"ז נאמרו באופן שהעיקר ברכתו שהכל, אבל באופן דאין העיקר ברכתו שהכל מברך על הטפל ברכתו הראויה לו, וצ"ב הסברא בזה, ואולי כוונתו דבאוכל את הטפל לפני העיקר אף דהטפל מאבד לחשיבותו, מ"מ אינו נעשה גרוע מהעיקר, ולכך אם העיקר ברכתו שהכל מברך אף על הטפל שהכל, אבל היכא דאכל את הזית לפני הצנון, כיון דאין הזית נעשה גרוע יותר מהעיקר, נמצא דאינו יכול לברך שהכל, ובופה"א נמי אינו יכול לברך כיון דאי"ז ברכה כללית כמו שהכל, לכך מברך בופה"ע.

ועי' מג"א סוף סק"ב דבגוונא דלא היה דעתו עליו דמבואר בתוס' דליכא דין עיקר פוטר, מברך על הטפל שהכל כדין טפל קודם העיקר, [כ"ה לפי ביאור הנתיב חיים ומחצה"ש, אולם במחה"ש חולק, ע"ש], והיינו דהמג"א מיירי לענין מליח, דכה"ג מודה המ"א בסק"ד דכיון דהעיקר ברכתו שהכל הרי"ז פוטר את הטפל, אולם במ"ב סק"ד סתם דבכל גווני דלא היה דעתו עליו מברך שהכל, [ולכא"כ כ"ז בלא היה דעתו, אבל בשינה מקומו מברך ברכתו הראויה לו, כיון דהוי ב' סעודות, אולם בספר שונה הלכות כתב דה"ה לענין שינה מקומו, וצ"ע], וצ"ע דבסק"י החמיר כהשיטות החולקים על התרוה"ד, וי"ל דאזיל לשיטתו בשער הציון שם ס"ק כ"ד דהחולקים על הרמ"א סוברים דטפל קודם העיקר אין לו שם טפל, ומשו"ה ס"ל דהיכא דלא היה דעתו עליו, בודאי דחשיב טפל, ולכך בכה"ג מודו דברכתו שהכל.

אולם עיקר הדבר דמבואר בשו"ת הרמ"א ובט"ז ובשעה"צ דעיקר קודם הטפל אין לו שם טפל, צ"ב דא"כ אמאי בהמ"ז פוטר ליין שקודם המזון, הא מבואר בראשונים דפת פוטר לפרפרת הוא מדין טפל, וצ"ע.

[ה] עי' בדף ל"ה ב' דפריך דשמן אינו ראוי לאכילה, ומשני דאוכל ע"י פת, ופריך דא"כ הוי עיקר וטפל, והק' בספר אשר לשלמה דאמאי לא מוקי לה דלא היה דעתו עליו, דלפי השיטות דטפל קודם העיקר מברך ברכתו הראויה לו, צריך לברך על השמן בופה"ע, ושמעתי לתרץ דודאי היכא דאוכל את הטפל ביחד עם העיקר אינו מברך לברכתו הראויה, ובחת"ס או"ח סי' מ"ז [הובא בבה"ל קע"ד ס"ב] דן אם היכא דיין פוטר משקין נפטר הטפל למשקין או לא, והוכיח מהא דלא משני דפטר את הפת ע"י ד"א ולכך חייב לברך על השמן, ולהנ"ל כ"ז ראייה לאופן דהוא מעורב עם המשקין ולא כשבאו בזא"ז, וצ"ע בכ"ז.